

TER HERINNERING

BEVINDINGSWEG EN
GEVANGENSCHAP

van

Cornelis de Korte

Landman onder Mariekerke
In het eiland Walcheren

Gevangen gezet 1778 en 1779 naar aanleiding van
de invoering van de nieuwe Psalmen.

Op de 17^e maart 1776 heeft men te Westkapelle voor de eerste keer "*de korte zang*" in de kerk gevoerd, hetwelk bittere gevolgen heeft. Want daar de mensen niet zo kort konden zingen, kwam er verwarring in de godsdienst. Om dit te voorkomen, gebruikten de heren van Westkapelle, zo het mij voorkomt, verkeerde middelen; want men zette twee boden, namelijk één van Westkapelle en één van Poppekerke, om op te letten door wie er *niet* kort gezongen werd en er dus verwarring kwam. Het werd aangemerkt als een *gemoedswang* in het stuk van de godsdienst, die bij Christenen niet gedwongen mag worden. Men moet in alles vrij zijn, namelijk in *een Christelijke vrijheid*.

Men ging al verder om enige personen op een wrede wijze te verhoren, om langs die weg tot hun oogmerken te komen. En welke oogmerken zij gehad hebben, kunt gij in het vervolg klaar zien in hetgeen zij hebben uitgevoerd. In het vervolg kwam men tot die stap, dat men een man wegjoeg, zonder dat men zei, waarom men zulks deed, namelijk zekeren Izebrand. Eerst had men gemeend een kleermakersbaas, met name Zacheüs weg te jagen, maar die had een vrouw met vier kinderen en omdat die tot last van de 'armen' zou geweest zijn, zo kwam die man vrij. Ook nog door voorspraak van twee *schepenen* en dus moest het Izebrand zijn, die wel een vrouw, maar geen kinderen had en die kon wel leven zonder de 'armen'.

Die man weg zijnde, liet men zowel door een brief als door mensen vragen, waarom hij zover in ongenade van zijn rechters gekomen was. Maar dat kon niet helpen; zij wilden geen reden geven van hun doen. Zij zeiden dat men dit niet vragen moest, zodat het voor die man hiermede afgedaan was.

Toen is hij in Den Haag gaan verzoeken om een woord van verhoor, dat hij ook gekregen heeft. Men was daarover verblijd, daar men meende, dat nu recht zou geschieden en dat werd nauw gezocht. Temeer was er blijdschap bij de oprechten, daar de advocaat die voor Izebrand was aangesteld, schreef, dat er geen stad in onze provincie was, die dat recht had; veel minder een *smalstad*.

Maar ziet, wat gebeurt er? Een weinig tijds daarna krijgt men een andere brief van deze inhoud: *Izebrand moest een rekest indienen en maar een weinig schuld belijden, dan zou hij wederom naar Westkapelle mogen komen; dat meende men zeker*. Waarop Izebrand heeft laten antwoorden, zakelijk hierop neerkomende, 'dat hij als een Christen bereid was om, zo zij hem konden overtuigen van zich ergens aan schuldig gemaakt te hebben, het een voorrecht zou rekenen dezelve te belijden, maar dat hij het nu niet kon doen, daar hij niet wist, waaraan hij zich schuldig gemaakt had'.

Daarop kwam een brief, zijnde nog veel erger dan de vorige, van deze inhoud: *dat het geen oneer was voor een mindere, schuld te belijden aan zijn meerdere, al had hij geen schuld*. Wat voor een stuk dit is, laat ik aan een ieders oordeel over. Wat mij betreft, ik zeg rondborstig: *het gelijkt eerder duivels dan Christelijk*. Hiermede was het klaar in Den Haag; maar de reden daarvan weet ik niet.

De een zei dit, de andere weer wat anders. Velen gaven de schuld daarvan aan Jan van der Perre, zijnde toen Eerste Edele van Zeeland, een broer van de Heer van Westkapelle [Martinus Johannes Veth van de Perre, geb. ca. 1746]. Temeer omdat Jan van der Perre toen dit voorviel, naar Den Haag is gegaan en diezelfde advocaat

heeft genomen, die Izebrand bediende om zijn zaak waar te nemen tegen de Staten van Zeeland. Wat hiervan zij, laat ik aan God over, Die alwetend is. Althans, Izebrand kon nu de kosten gaan voldoen, die niet klein waren, doch hij was nog niets gevorderd.

Doch nu nog iets over de Eerste Edele J. van de Perre. Ik dan, wetende dat men zo over hem dacht en sprak, ben uit liefde tot Zijne Edele gegaan, om hem bekend te maken dat men zo over hem dacht en sprak. Waarop Zijne Edele mij antwoordde, 'dat zulks onwaarachtig was. En hij vroeg of ik eens naar Den Haag wilde gaan op zijn kosten. Hij wilde mij een brief mee even voor de advocaat; en alzo zijn hart recht was, dat hij mij meer zou zeggen als hij gezegd had, tot bewijs van zijn onschuld.' Wat ik voor mij niet geloofde.

Ook op diezelfde tijd wilden zij een Roomse kerk bouwen te Vlissingen. Ja met zo een hevige drift waren de overheden bezet, dat zij zelfs geen rekest van de burgers wilden aannemen. O ja, tegen alle recht en reden was het besloten om het Beest een altaar te bouwen. Daarop werd ik eens naar Den Abeele verzocht om eens over die Roomse kerk te spreken. Daar zouden enige burgers en landzaten tezamen komen; gelijk ook gebeurde. Daar zijnde werd er veel over de Roomse kerk gesproken en over de zaak van Westkapelle, zeggende tot elkander: *Ziet gij wel waar onze vrijheid naar toe gaat? Te Vlissingen neemt men geen rekest van de burger meer aan. Te Westkapelle jaagt men de burger weg zonder oorzaak. Het is meer dan tijd dat wij voor onze vrijheid opkomen, of wij worden als slaven behandeld*, zei de een tot de ander. Waarop dan een besluit genomen is om naar Vlissingen te gaan. Met het naar huis gaan zeiden wij tot elkander: *dan moeten wij maar aanstonds naar Westkapelle, om te zien hoe het daar staat.*

Om die reden ben ik gegaan naar de burgemeester Pieter Louwerse Huibrechtse. Daar gekomen zijnde, zei ik tot hem: "dat ik eens met hem kwam spreken, niet in de kwaliteit van burgemeester maar als goed vriend en wel over de zaak Izebrand."

Waarop de burgemeester zei: "dat hij verblijd was, want dat hij geloofde, dat Izebrand zichzelf teveel verschoonde en langs die weg zijn goede vrienden zocht te misleiden; want hij geeft voor, niets te hebben gedaan en dus in het minste geen schuld te hebben, noch van iets wetende."

Waarop ik zei: "dat weet ik niet, het is ook mijn zaak niet dit te komen onderzoeken, maar ik ben uit liefde tot u gekomen om u te zeggen hoe dat over u gesproken wordt. Ik kon geen vrede in mijn gemoed voor God vinden of ik moest tot u komen; want indien u iets mocht overkomen om die zaak, aan uw persoon of goederen, dan zou ik geen vrede hebben in mijn gemoed, daar ik altijd liefde en achting voor u in mijn hart gevoeld heb, zolang ik u gekend heb en daarom kom ik u nu waarschuwen."

Waarop hij zei: "Daar doet gij zeer wel aan, maar dáárdoor zal mij geen kwaad overkomen, want ik meen wèl gedaan te hebben, voor zover ik weet."

Ik zei daarop: "daar wordt door velen anders over gedacht; men spreekt er van als een daad die schreeuwende is. Een burger weg te sturen zonder reden te geven, wat tegen ons, als vrijgevochten Nederlanders, strijdt. Men zegt: heeft Izebrand het verdiend, dat ze hem dan maar ophangen. Wij hebben niets tegen de regering, maar als het zo gaat, dan wonen wij hier niet langer, als onze rechters het believe. Ook hebben wij een besluit genomen, om verleden vrijdag naar Vlissingen te gaan en ook eens naar Westkapelle te komen om te zien, hoe het met de zaak van Izebrand zit. Maar dat is donderdag veranderd en of zij nu nog zullen komen weet ik niet. Als dat niet veranderd was, zou ik donderdagavond bij u gekomen zijn om het u te zeggen."

Daarop zei de burgemeester: "ik geloof, dat de politieke macht een vaderlijke macht is en dat de vader geen reden moet geven van de kastijding van zijn kinderen aan een ander."

Waarop ik antwoordde: "dat de regering vaderlijk is en zijn moet, dat geloof ik ook wel, maar zou dat vaderlijk gehandeld zijn, als iemand zijn kind ging kastijden zonder dat het wist, waarom de kastijding geschiedt, met oogmerk om het kind te verbeteren en tot een voorbeeld voor andere broeders en zusters? Is dat vaderlijk van een rechter, dat men een van zijn burgers een brief thuis zendt, dat hij moet maken, in de tijd van tweemaal vier en twintig uren van Westkapelle en van onder dezelve gemeente, vertrokken te zijn op last van zware straffen, zonder dat de burger reden wordt gegeven waarom men zulks doet? Kan dat tot verbetering van zo een burger strekken? Veel minder tot verbetering van de ganse burgerij. En zo is er met Izebrand gehandeld. Neen, dat verbittert veel meer dan dat het verbetert. Het kan ook niet anders voor vrije Nederlanders, die niet gewoon zijn behandeld te worden als slaven."

Nadat wij lang met elkander daarover gesproken hadden, liet de burgemeester mij uit en bedankte mij voor mijn moeite die ik gedaan had en zei: "ik zal het college er kennis van geven."

Ik zei daarop: "neen burgemeester, dat is mijn oogmerk niet geweest, maar om het u in stilte te zeggen en het voor u te houden, daarom ben ik in de late avond bij u geweest." En zo nam ik afscheid van de burgemeester en ging naar huis, zijnde op een zaterdagavond.

Maar ziet, 's woensdags daarna kreeg ik zeer onverwachts een brief van de secretaris Willem Serlé, op verzoek van de voornoemde burgemeester, zijnde van deze inhoud: *"of wij met z'n drieën of vieren, gedeputeerden, naar Westkapelle wilden komen, om eens te spreken over die zaken, waar ik met de burgemeester over gesproken had en dat wel tegen vrijdag."* Zijnde zó lang geleden, dat ik nu niet meer weet de welke datum het was. Deze brief is mij op een gewelddadige wijze ontnomen van Schout en dienders, toen ik ben gevisiteerd. Ik heb hem nooit meer gekregen, hoewel ik hem menigmaal terug verzocht heb om voor mij tot een bewijs te strekken. Maar neen, dat mocht niet zijn, maar zij beschuldigden ons onrechtvaardig, dat wij als een *rebel en oproermaker* naar Westkapelle gegaan zijn. Dan hadden wij kunnen tonen dat wij *geroepen* waren van diegenen, die ons daarna zo valselyk beschuldigd hadden. Maar neen, dat mocht ons niet gebeuren. *"O God, vergeef hun die misdaad, die zo met ons gehandeld hebben, is mijn wens en bede voor hen tot u, o God!"*

Toen kwam ik eerst werkelijk in de verlegenheid. Want tot hiertoe had ik in stilte gedaan hetgeen ik gedaan heb, maar nu mocht het openbaar worden. Of ik mocht de brief achter de bank werpen, zoals men zegt. En dat kon ik niet doen, zodat ik met de zaak bitter verlegen was om te zwijgen, dat ik een brief van die inhoud had, dan om het openbaar te maken. Doch uit liefde voor de burgemeester Pieter Louwerse Huibrechtse, waar ik altijd in mijn hart wel iets voor over had, besloot ik: die man zou niets dan goede oogmerken gehad hebben en het zou dus onbeleefd zijn dat niet te doen. Ik nam dus een besluit om eens met Willem Wisse daarover te gaan spreken. Bij hem komende zei ik, dat ik een brief ontvangen had en liet hem die zien. Hij, de inhoud wetende, zeide, zakelyk hierop uitkomende: "hoe komen zij daartoe? Daar ligt weer de een of de andere strik in. Ik doe het niet, ik geef er de dit en de dat van, om voor een jongen te lopen; zij mogen zien hoe zij 't gedaan krijgen."

Waar ik op zei: "o jongen, zij kunnen somtijds zulke goede oogmerken hebben; daarom laat ons hun doen niet veroordelen voor en aler wij het weten. Wij kunnen immers geen kwaad doen hun verzoek te beantwoorden." Zo heb ik hem overgehaald om met mij naar Westkapelle te gaan de anderen dag, zijnde Donderdag.

Toen ik op de markt [te Middelburg] kwam, kwamen er enige boeren bij mij en vroegen mij of het waar was, dat ik een brief van Westkapelle ontvangen had. Ik zei: *ja!* Zij zeiden tot mij, dat ik niet uit de stad moest gaan, want dat ik eerst in de Segeerstraat bij die tabaksverkoper, zijnde een Waal, moest wezen; aldaar zouden mensen zijn die mij spreken moesten. Ik zei: "het is wel." Toen ik mijn dingen gedaan had, ging ik daar naar toe. Toen ik daar kwam waren er veel mensen in dat huis. Zij vroegen mij of ik een brief van Westkapelle had en of de inhoud was om naar ginder [daarheen] te komen. Ik zei: "ja, en dat wel met ons drieën of vieren." Wij namen dan een besluit om van elk dorp naar Westkapelle te gaan en in de *Oranjeboom*, zijnde een herberg, bij elkander te komen.

Die dag daar zijnde, op welken wij verzocht waren te komen, regende het zo hard, dat het niet was te doen om ver te gaan, zodat ik dacht dat er bijna geen mens zou geweest zijn. We gingen nochtans door al die regen met z'n drieën of vieren naar Westkapelle toe, daar wij verzocht waren. Daar gekomen zijnde, ging ik alleen naar de burgemeester en zei hem: "wat wij besloten hadden, maar dat ik dacht dat er bijna niemand zou geweest zijn, daar het zo buitengewoon geregend had, maar dat ik het niet wist, want dat ik eerst hierheen gekomen was zonder vooraf naar de *Oranjeboom* te gaan. Maar nu er zoveel waren, wat te doen? Want ik dacht dat de veelheid niet zou stichten om allen naar het stadhuis komen; nadat ik W. Wisse daarover gesproken had en dat hij enige aanmerkingen gemaakt had, daar ik met mijn drie of vier gedeputeerden verzocht ben. Dus burgemeester, wij komen niet als gedeputeerden, maar als vrienden op uw verzoek, zodat gij ons *geen deputatie* vragen moet als wij op het stadhuis komen, want wij hebben er geen en als gij dat van plan zijt, komen wij niet; want dan zouden wij denken dat er listen in zijn." Toen zei de burgemeester: "neen, Korte, listen zijn er niet in. Ik heb dat in oprechtheid laten doen, zonder eens nauwkeurig op dat woord te denken; wees niet ongerust. Maar wat gij zo-even zei, dat veelheid niet zou stichten, dat geloof ik ook, want zij kunnen niet allen gelijk spreken; en dat wij naar het voorbeeld van Vlissingen gedaan hebben om ons te verzoeken. Daar waren ook nog enige van de *burgers* en ook nog enige van de *landzaten* [boeren], doch hoe minder hoe beter denk ik. Doch schikt gij het, zoals gij 't beste kunt. Ik heb het college laten beleggen om die ure; kom dan maar, dan zal ik u wachten. Laat het dan maar zeggen door de bode dat gij daar zijt, dan zullen wij u door de bode laten verzoeken om boven te komen, zo gauw als wij maar kunnen."

Van de burgemeester ben ik naar de *Oranjeboom* gegaan, waar ik veel volk vond, boven mijn verwachting wegens de regen. Toen ging ik zeggen, hoe ik met de burgemeester gesproken had. Daar waren er enigen die wilden, dat wij allen naar het stadhuis zouden gaan. Die nu voor waren, dat er *weinigen* zouden gaan, zeiden tot de anderen: "wij kunnen ook wel mee gaan naar het stadhuis, al gaan wij niet naar boven om met hen te spreken." Dus kreeg ik het zover, dat er maar enigen wilden gaan om met hen te spreken, drie van de burgers en drie van de boeren, zijnde:

Izaäk Verstrate,
Lourens Kaland en

Willem Lous.
 En van de boeren C. de Korte,
 W. Wisse en
 L. Ingelse.

Dat besluit genomen zijnde, kwam de tijd aan, die de burgemeester besteld had te komen. Toen zijn wij met een menigte naar het stadhuis gegaan. Daar gekomen, lieten wij door de bode zeggen, dat wij er waren. Toen zijn wij terstond binnen verzocht. Wij gingen met ons zessen, zo-even genoemd.

Nadat wij elkander wederzijds gegroet hadden, zei de Baljuw Beekman iets tot ons, maar ik verstond hem niet, zodat ik niet weet wat hij zei. Maar de burgemeester nam het woord en vroeg ons, wat van ons verlangen was.

Dat kwam bij mij wonderlijk voor, ik zei: "burgemeester, wij hebben niets te verzoeken; gij weet immers wel, dat ik een brief ontvangen heb om naar hier te komen en gij weet immers wel dat wij vandaag met elkander daarover nog gesproken hebben." En ik herhaalde nog iets van ons gesprek.

Hij zei: "ja, nu weet ik het wel, nu gij het zegt. Het is dan over de zaak van Izebrand, waar wij met elkander eens over gesproken hebben. Gij hebt mij gezegd, dat er bij velen ongenoegen is over ons doen met die man, daar wij geen reden geven van ons doen. Moeten wij dat aan ulieden doen?"

Ik zeide, "neen, wij zijn geen rechters, maar wilt gij het doen, het zou ons tot blijdschap zijn en tot geruststelling voor anderen."

"Willen wij het doen?", vroeg de burgemeester aan rechtsgeleerden of aan 's Heeren Staten. Ik zei daarop, "wat mij betreft, van harte *ja* tegen de hatste, want die zijn naast God onze rechters."

Doch zij meenden tevens, dat zij Izebrand op een zachte wijze behandeld hadden, doch zonder iets te zeggen, wat die man misdaan had.

Nadat er dan veel heen en weer over gesproken was, zei ik: "gij weet immers wel, dat God hem zichtbaar bekeerd heeft van dat hij hier gewoond heeft; die en die is hij geweest en nu is hij die en die."

Zij antwoordden daarop: "wij hopen van ja." Maar ik sprak verder en zei, "als gij zulken wegjaagt als die man, wat moet gij dan doen met diegenen, die vloeken en stelen, enz.? Doch als men goddeloze koningen en overheden heeft, dan hebben de vromen het altijd kwaad; dan is het: *zijt gij die beroerder Israëls?* Dit bleek, wanneer Gods trouwe knecht Elia gescholden werd van de goddeloze Achab voor een beroerder; dan zijn ze beroerders. Ik zei ook dat Mijnheer van Westkapelle zijn broeder, zijn Excellentie, altijd wijs gemaakt had, dat hij het niet zou gedaan hebben, indien de Wet van Westkapelle het hem niet verzocht had hen te maintaineren. Ik dacht er anders over dan Mijnheer van Westkapelle. De oorzaak was deze: dat de Wet [het Stadsbestuur] het nooit zou gedaan hebben als het door hun Heer niet [bevolen] was. Omdat ik geloofde dat er nog in waren die consciëntie hadden en dus zoiets niet zouden gedaan hebben."

Zo zijn wij gescheiden van het stadhuis. Toen wij van het stadhuis kwamen, zeiden wij hoe het was afgelopen. Toen zag ik klaar, dat velen geen genoeg namen in ons doen. Zij zeiden: "heeft het niet lang genoeg geduurd? De Heeren Staten hebben wel wat anders te doen dan zich met een timmerman te bemoeien en het gaat weer tegen de winter; en moet dat nog al langer duren met die man, om van zijn vrouw af te

blijven dwalen en op een ander te sukkelen?" Daar werd van ons niet veel over gesproken en het werd ook avond en ik ging naar huis.

Des anderen daags reed ik naar Zijne Excellentie, [De heer van de Perre woonde in het Van Perrehuis op het Hofplein; thans Zeeuws Archief] om hem te gaan zeggen, hoe het te Westkapelle was afgelopen. Maar eer ik thuis was hoorde ik wel, dat er veel onder de boerenstand waren, die geen genoegen hadden in ons doen. Aan mijn huis hadden ook al velen naar mij wezen vragen of ik thuis was, zodat wij besloten om naar Westkapelle te rijden om te zeggen, dat wij bij velen niet wèl gedaan hebben. Daar komende zijn W. Wisse en W. J. Kerkhove met de burgemeester gaan spreken over de staat van het volk, want dat ze niet gezind waren, daar het nu nog zo lang zou duren, eer die man bij zijn vrouw zou komen. Daar wat over gepraat hebbende, vroeg de burgemeester P. Louwerse Huibrechse om raad in dezen. En W. Wisse gaf hem raad, "om de man bij zijn vrouw te laten komen, tot de Heeren Staten uitspraak zouden gedaan hebben. Dan zou het volk wel stil zijn", meende W. Wisse.

Toen reden wij naar W. Wisse. Daar aangekomen zijnde, was het zeer laat in de avond; nochtans waren er veel mensen, die ons opwachtten om met ons over de zaak van Westkapelle te spreken. Nadat wij lang over die zaak gesproken hadden, zei er een: "laat ons ook eens naar Westkapelle gaan om te zien hoe het daar zit; met allen die maar wilden."

Ik zei: "dan ga ik niet mee, want dat zal niet gaan met zovelen, vrees ik."

"Waarom niet?" zeiden zij, "wij gaan maar zien, hoe het ons aanstaat."

"Ja maar, ik vrees voor geweld, als gij met zovelen bij elkander zijt."

Zij hielden aan dat ik mee zou gaan, vooral W. Wisse. Die zei: "ga toch maar mee, gij vermoogt meer op het volk als wij met ons tien."

Doch ik kon niet beloven het te zullen doen. Zo zijn wij gescheiden en elk ging naar huis. Maandag geworden zijnde, ging ik des morgens vroeg naar Middelburg om raad te vragen om dinsdag mee te gaan of niet. Toen ik maar een weinig van huis was, kwamen J. Marinisse en Hermanus de Kam mij tegemoet en vroegen mij, "waar ik naar toe ging", hetgeen ik hun zeide. Zij zeiden: "wij kwamen om u, om mee te gaan naar Westkapelle."

Ik zei: "wat moet ik daar gaan doen?"

Zij zeiden: "wij hebben gehoord, dat de Wet van Westkapelle vandaag bij elkander komt en dat zij de burgers bij zich zullen laten komen om met hen eens te spreken en dat zullen zeker die drie zijn, die vrijdag met u op het stadhuis geweest zijn en die zijn vanmorgen bij mij geweest en zeiden: gij moet vandaag eens naar Westkapelle komen en ga naar Korte en vraag of die mee gaat. Zie dan eens of gij hen kunt spreken, namelijk die drie, want ik vrees, dat zij verstrikt zullen worden."

Ik zei: "gij kunt wel gaan al ga ik niet mee, maar wat ik u bidden mag: houdt toch het volk stil, zo gij kunt, opdat er geen geweld geschiede; ik wil liever sterven dan geweld plegen, maar meegaan doe ik niet."

Zo scheidden wij. Zij gingen naar Westkapelle en ik naar Middelburg. Zodra ik daar kwam, ging ik naar de professor ds. Andriessse, zijnde een goed man, om raad te vragen. Nadat ik hem gezegd had wat tegen morgen besloten was, om naar Westkapelle te gaan en dat zij wilden dat ik mee zou gaan en wat voor reden zij daarvoor hadden, vooral W. Wisse, zei hij: "Korte, ik kan u daar geen raad in geven voor en aler ik mannen gesproken heb, die meer inzicht in politieke zaken hebben dan ik, want dat is een zaak van gewicht. Maar daar gij de moeite gedaan hebt om

naar mij te komen en daar gij verlegen zijt, ga en zie of gij niet een van uw goede vrienden kunt spreken in de stad. Gij hebt hier nogal veel vrienden en vraag die ook eens om raad, want gij hebt die nodig in dezen en kom dan om 4 uur hierheen. Intussen zal ik eens uitzien of ik dezen of genen voor u kan spreken; ik kan niet eerder, dat en dat moet ik eerst doen."

Bij mijn vrienden komende waren zij, zowel als ik, met de zaak verlegen. Omtrent 4 uur ging ik weer naar de professor en zodra ik in huis was zei hij: "Korte, nu heb ik een tweeledige raad voor u, luister wel toe. Mijn eerste raad is deze, van gans niet naar Westkapelle te gaan, want zij hebben uw raad niet opgevolgd. Dan zou het bij de Staten gebleven zijn en zij zouden mogelijk uw raad niet weer doen, ook als er eens geweld mocht komen, zou het zowel op uw rekening zijn als van degenen die het gedaan hebben. Maar een tweede raad is deze: zo gij kans ziet door middel van W. Wisse en anderen van uw vrienden om de mensen stil te houden, dat gij dan mee zoudt gaan en met de belofte dat uw vrienden zullen meewerken. En als gij op Westkapelle komt, dan moet gij verzoeken dat er geen geweld gepleegd wordt ergens aan, want dat gij dan terstond moet weggaan. En dat moet gij ook doen, want anders zullen zij het nog op uw rekening zetten, al waart gij nog zo onschuldig."

"Maar mijnheer, nu weet ik nog geen raad te geven."

Maar door mijn aanhouden kwam hij daartoe en voegde zich bij die raad. Zo ging ik heen.

Maar zodra als ik in de *Lange Delft* bij A. Janse kwam, ziet, daar waren H. de Kam en J. Marinisse die mij een brief gaven, zo ik meende, in de hand. En ziet, het was de publicatie van de Wet van Westkapelle, waarin Izebrand vrijheid kreeg om weer naar Westkapelle te komen wonen en vrij en schadeloos gesteld werd. Zodra ik dat zag, zei ik daarop: "wat is dat? *Zij [het volk] hebben jullie toch niet gedwongen hoop ik?*" Zij zeiden: "neen, wij hebben het verzocht en zij zullen het morgen publiceren."

Ik liep terstond naar de professor; die dat ziende, namelijk de publicatie, zich ten zeerste met mij verwonderde, hoe dat het zo gekomen was en was met mij zeer verblijd.

Ik keerde weer terug naar Janse en ging met De Kam en J. Marinisse tezamen naar onze huizen. De anderen dag reed ik naar Westkapelle, niet wetende of velen dat wisten of niet, namelijk te lande, dat de zaak van Izebrand zo ver is. Het was de dag die besloten was om al die maar wilden naar Westkapelle te komen en dat was door het land van zondagmorgen tot maandagavond verspreid, zodat ik naar Westkapelle reed om te zien, hoe het daar afliep. Maar *niet* zoals men zeide, *om Izebrand in te halen*. Daar gekomen zijnde, zag ik met verwondering de blijdschap van het volk aan. Sommigen hielden als een kind en vatten mijn hand vast, maar konden niet spreken wegens hunne hartstochten. Anderen zeiden: "*nu is onze vrijheid weer gewonnen, die wij verloren hadden.*" Ondertussen kwam er veel volk bijeen en de tijd kwam aan, dat de Heeren van Westkapelle kwamen publiceren, dat Izebrand daar weer mocht komen wonen, enz.

Terwijl zulks geschiedde, gingen enige mannen met een stoel naar die man om hem te dragen in zijn huis. Zodra die publicatie gelezen was, reed en liep een menigte naar die man en gaf hem de publicatie over en als hij wilde kon hij op die stoel gaan zitten, zij zouden hem dragen. Maar die man hield als een kind en wilde die eer niet aangedaan zijn. L. Ingelse sprong van zijn paard en zei: "hier is mijn paard, zit

daarop en rij naar huis." Thuis gekomen zijnde, sprong hij van zijn paard en werd op een Godvruchtige wijze aangesproken door A. Jobse, zijnde een eenvoudig man, maar een fleurig Christen. Wat tot gevolg had dat de tranen meerderen langs de wangen liepen. Het ging zo stil, dat elk opmerkend Christen zich moest verwonderen. Daarop is hij in zijn huis gegaan bij zijn vrouw, waar hij op de 20^e juni 1777 van verbannen was en toen was het de 27^e oktober 1778.

Toen hij een weinig in huis was riep hij mij, schoon ik het niet hoorde, want ik was een van de laatsten die alles in stilte aanzag. Maar de omstanders zeiden: "Korte, Izebrand roept u!" Ik sprong van mijn paard om naar hem toe te gaan. Bij hem komende vroeg hij mij of hij zijn burgers niet eens zou trakteren of een drinkpenning geven voor de liefde, die zij hem bewezen hadden. Ik zei: "neen, dat moet gij niet doen, want het minste dat gij hen geeft, gaan zij naar de herberg om te verdrinken en er nog wat uit hun zak bij doen en zo doende zouden zij dronken raken en een deel geweld houden en zo de hele zaak bederven. Maar gaat naar buiten en bedankt hen vriendelijk voor de liefde, die zij u bewezen hebben. Waarop Izebrand naar buiten ging en dat gedaan heeft. Daarna ging ieder naar zijn huis, doch ik ben met weinigen blijven eten.

Gevangenneming

Toen was het enige dagen stil, totdat men hoorde, dat er ruiters en soldaten zouden komen. Toen werd onze tegenpartij zeer moedig. Nu zou ons dit en dat gedaan worden, zeiden zij. Wat was er een blijdschap bij de vijanden van Izebrand, maar bij de vrienden benauwdheid, die op God niet konden vertrouwen. En waarlijk de vrees was niet ongegrond, want als men van zin was naar recht te handelen, dan had men geen ruiters of soldaten nodig. Naderhand bleek genoeg wat men in de zin gehad heeft. Want dat geweld, gepleegd aan vele onschuldigen, schreeuwt tot God in de hemel om wraak. En wat heeft God Zijn rechtvaardige wraak al uitgeoefend aan verscheidene personen, door hen zo zichtbaar te straffen! Verscheiden mensen zou ik er kunnen noemen, maar ik ga die voorbij om hunne familie geen smart aan te doen, en keer tot mijn vorig verhaal weder.

Op donderdag, zijnde de 5^e november 1778, kwamen de soldaten te Middelburg. Veler harten beefden van schrik, zowel binnen als buiten, want het oogmerk was klaar te zien, vooral voor wie maar enig besef bezat.

Een weinig na de middag kwam J. Dekker tot mij, bij A. Janse, en zei tot mij: "gij moet terstond naar die heer toegaan, hij moet u terstond noodzakelijk spreken." Toen ben ik terstond gegaan. Zodra hij mij zag zei hij: "Mijn God! Korte, waar ben je met uw verstand gebleven?"

Ik zei: "hoe zo, mijnheer?"

Hij zei: "ik heb vandaag gehoord, dat Zijne Excellentie J. A van de Perre u naar Den Haag verzocht heeft, waarom hebt gij dat niet gedaan?" En hij schreeuwde als een kind.

Ik zei: "ja mijnheer, dat is waar, maar ik heb dat eensdeels gelaten vanwege onvermogen, om met zulke personen te spreken en aan de andere kant, daar mijn vrienden mij zouden verdenken, alsof ik hen zou misleiden en dat ik het met de broeder van den Heer van Westkapelle hield.

Maar hij zei weder tot mij, "Ach Korte, het is geen tijd om u te vleien. Gij zijt een man des doods, waar gij gaat of staat; geen pijp tabak voor uw leven wil ik geven. Zij zullen u onverhoord het hoofd voor de voeten slaan of ophangen, zoals men zegt."

"Ach mijnheer", zei ik, "zij kunnen niet doen wat zij willen; daar is een God Die regeert."

"Zij weten van geen God", zei hij daarop. "Ja mijnheer, ik weet, dat er een God is en Die kan mij bewaren voor al het geweld."

(Zie dit eens in, die dit leest, de goedheid Gods over mij en zo gij Hem kent, dankt Hem voor Zijn onuitsprekelijke goedheid aan mij bewezen, anders had ik moeten bezwijken. Want wat is zo lief als het leven?)

"Maar ga toch zo spoedig gij kunt naar de Haag en ziet dat gij Zijne Excellentie spreekt. Dat gij dat toen niet gedaan hebt....? Verzoek eens dat hij u bij Zijne Hoogheid brenge, opdat uw zaak onderzocht mag worden. Indien dat geschiedt, dan is er geen zwaarigheid voor u of iemand, maar zo dat niet teweeggebracht wordt door de een of ander, gij moet sterven en W. Wisse en nog meer anderen."

Thuis komende gaf ik dit te kennen aan mijn vrouw en wat mijn oogmerk was tegen morgen en wanneer ik in de stad moest zijn; die toen bezorgde wat ik nodig had op de reis.

De morgen gekomen zijnde, ben ik naar Middelburg gegaan, met het oogmerk om naar Den Haag te reizen. Maar dicht bij *Het Wafeltje* gekomen zijnde, kwam de Baljuw van Middelburg mij tegen met zijn ganse wapentuig. Hij keerde terstond terug toen hij bij mij kwam en vroeg of ik niet wist of W. Wisse vandaag in de stad kwam. Ik zei hem van *neen* en zo reed hij al pratende naast mij tot aan den (slag)boom. Daar werd ik van de oppasser van de boom gewenkt en die zei mij, hoe L. Ingelse vannacht gehaald was met ruiters en soldaten en wat voor leven zij daar gehouden hadden en hoe de vrouw en kinderen gesteld waren geweest. En hoe hij dat wist van de knecht, die een uur geleden naar Grijskerke, te weten naar zijn vader L. Ingelse en [schoonvader] D. Sanderse gereden was om het te zeggen en dus geen beter bescheid kon hebben.

Zo raadde de vrouw mij vriendelijk dat ik niet naar de stad zou gaan, want dat zij mij ook zeker *boven* [in de gevangenis] steken zouden, want gij gaat met uw vijand naast uw zijde. Hierop zei ik: "laat ze mij maar *boven* steken, die geen kwaad gedaan heeft moet geen rechters vrezzen." Daarop scheidde ik van de vrouw.

Maar zo lang ik met de vrouw had staan praten, was hij [de Baljuw] maar vooruit gereden tot aan de poort. Daar wachtte hij mij op. Zodra hij zag dat ik kwam, reed hij de stad in, doch zeer stil, zodat het klaar te zien was wat hij in de zin had. Zodra ik maar even in de stad was, kwam ik weer bij hem en vertelde hem wat nieuws dat mij daar zo-even gezegd was. Hij wist daar niet veel op te zeggen.

Aan de Seisbrug komende, kwam mij een man tegen en wenkte mij en begon te spreken. Zodra ik verstond dat het over L. Ingelse was, zei ik dat ik zulks wel wist. De man zei, 'dan is het wel', dus ging ik met de Baljuw tot voorbij het Pannekoekstraatje. Toen kwamen de dienders uit het St. Joris kijken, die hij met zijn hoofd wenkte. Toen trok hij zijn pistool uit het holster en sprak: "*vent sta!*" Ik zei: "ik zal wel staan mijnheer!" Intussen bleef hij zijn pistool naar mij houden alsof hij mij wilde doodschieten. Daarop kwamen de dienders en vatten mij vast, één aan mijn arm en één aan mijn rok. Zij waren met vijf of tenminste vier man. Zodra zij mij vast hadden, staken zij de hand in hun zak om mij de handboeien aan te doen, zoals ik meende. Ik zei daarop tegen hen: "dat is onnodig dat gij dat doet, ik zal wel mee

gaan." Maar neen, dat mocht niet; die schande moest mij aangedaan worden. De dienders zouden het niet gedaan hebben, want op mijn zeggen, "ik zal wel mee gaan", trokken zij de hand weer terug. Maar naar boven ziende wat de Baljuw daarvan zeide, zagen zij dat deze zwijgende tekens gaf met zijn hoofd, al drukkende, alsof hij zeggen wilde: toe, behandelt hem maar als een schelm of moordenaar.' Daarop deden zij mij de handboeien aan en zo ben ik tussen twee dienders naar het gevangenhuis gebracht, met gezelschap van Baljuw en dienders. Toen ik de Burcht opging, kwam ik een van mijn kennissen tegen, die ik met een blijmoedig gelaat groette en zei: "dag Manus". Maar die man was zo ontroerd, dat hij niet kon spreken, zoals die man mij zelf naderhand gezegd heeft toen ik ontslagen was.

Toen ik in het gevangenhuis [s Gravensteen, op de Nieuwe Burg] was, werd mij alles ontnomen wat ik had. Geen stukje van mijn goed mocht ik houden, hoe klein het ook was; alles werd uit mijn zakken gehaald. Toen werd mij al spottende gezegd: "zie, daar is uw bed, dat ligt geschud, gij kunt gaan slapen als het u gelieft. En zie, daar is uw beste kamer." Dit gezegd hebbende gingen zij weg; maar toen zij weggingen verzocht ik om een Bijbeltje.

Om nog een woord te spreken van mijn bed, dat was van twee matrassen, waar zeer weinig vulsel in was en vanonder zó gestikt, dat het aan de planken vastkleefde, en bovendien braaf van luizen voorzien was. Daar heb ik 13 nachten op moeten liggen. Eer het morgen was, deed mijn lichaam zo'n pijn, dat ik niet kon blijven liggen, maar moest mij gedurig van de ene op de andere zijde keren van de pijn.

Het was 8 uur eer het licht was in mijn vertrek. Maar toen ik daar een weinig gezeten had, kwam de juffrouw van het gevangenhuis naar boven en bracht mij een Bijbeltje tot mijn blijdschap. Zij deed het gat open dat in de deur was en zei: "daar hebt gij een boek, mijn meid heeft gezegd dat gij om een Bijbel verzocht hebt." Ik bedankte haar en ging met het boek naar het einde van de kamer, waar het licht was, om wat te lezen. Daar stond nog een klein tafeltje waar ik mijn boek op legde en het viel open omdat de rug gebroken was. Ik nam mijn bankje op en ging bij het tafeltje zitten. Toen ik het boek vast greep zag ik dat het bij Jesaja 41 open lag. Ik dacht, dat zal ik maar lezen, het is overal Gods Woord, zonder te weten van de inhoud van hetzelfde en komende aan het 8ste vers: *"Israël, Mijn knecht"*, gaf God mij zulk een troost van Goddelijk licht in mijn ziel; en mijn betrekking, die ik door genade op Hem had was zó groot, dat ik in tranen wegzwoom. Het was alsof God tegen mij sprak en zei: *"Mijn knecht! zit gij hier eenzaam? Ik ben met en bij u; Ik zal u bewaren en troosten en Mijn ogen zullen op u zijn ten goede. Zijt niet bekommerd, Ik heb u uitverkoren en niet verworpen en vrees voor de listen uwer vijanden niet, want Ik ben met u en daarom kunnen zij u niet benadelen. Zijt niet verbaasd, want Ik sterk u met Mijn Vaderlijke hand; ook ondersteun Ik u met de rechterhand uwer gerechtigheid."* Alsof God tot mij sprak: *"ik weet uw onschuld en daarom zal ik u bewaren voor hun goddeloze oogmerken. Ik zal u in alles tonen, dat Ik God ben door u te bewaren voor hun listen en lagen, die zij zullen aanwenden om u te verstrikken."*

Zodat God mij, arme gevangene, waarmede gehandeld werd alsof ik de grootste deugniet van de aardbodem was, zó getroost heeft en met zoveel blijdschap mijn ziel vervuld, dat ik kon juichen in al mijn banden; en dat ook dagelijks deed. Zodat het gevangenhuis *een Beth-El was, een huis Gods en als een poort des hemels*. Ja, dat ik nooit naar waarde zal kunnen erkennen of aan iemand vertellen het goede, wat God daar aan mijn ziel gedaan heeft. Op dit ogenblik heeft mijn ziel er nog zulk een

gevoel van, dat ik allen, die God kennen, zou toeroepen: *"Komt, laat ons tezamen Zijn Naam verhogen."* En wie dit leest, 'dank Hem voor Zijne goedheid aan mij bewezen zo gij kunt.'

Nu nog iets over dat kapittel. Komende aan het 11e vers, toont God, hoe Hij met mijn vijanden zal handelen. Daar leest men: *"Ziet"*, alsof God zeide, let er op, *"zij zullen beschaamd en te schande worden, allen die tegen u ontstoken zijn"*; alsof God zei: *"schoon zij groot naar de wereld zijn of klein, allen zonder onderscheid, zij zullen worden als niet, Ik zal ze stellen zonder vermogen om u kwaad te doen en de lieden die met u twisten zullen vergaan. Dat zijn diegenen, die nu zo veel te zeggen hebben en al uw daden in een ander daglicht stellen en daarom allen die met u een verschil hebben, zal Ik richten en uitroeien van de aarde. En daarom moet gij maar stil en in mijn weg berusten."* Ik heb die woorden niet geschreven zoals ze in dat kapittel staan, maar een weinig van de zaken die God mij liet zien tot mijn troost in die bittere weg voor vlees en bloed. Och, de bijbel is toch in ieders bereik, leest toch nog enige van die verzen; het is mij niet mogelijk om alles te schrijven wat ik er in gezien heb. En in het vervolg heeft God mij menigmaal verkwikt door het lezen van dit Goddelijk boek, ja dat mijn ziel kon roemen in de verdrukking.

De 6^e november, zijnde de eerste dag van mijn gevangenschap, toen het begon te schemeren, kwam de juffrouw van het gevangenhuis en zei: "kom Korte, gij moet bij de heren komen." En de deur open gedaan hebbende, vroeg zij: "hoe is het met u?" Waar ik met een hart vol blijdschap op antwoordde: "Bij de heren komen? Wel dat is goed." Ik was zo verblijd dat ik bij de heren moest komen, ja blijer dan wanneer zij gezegd hadden gij moet naar huis toe. Daarna zei ik: "och juffrouw, mijn gevangenhuis lijkt meer op een hemel dan een gevangenhuis."

Toen ik van de trappen af zou komen, vroeg mij de bode: hoe is 't Korte? Ik gaf hem ten antwoord: "lees toch Jesaja 41 en bijzonder het 8te vers, terwijl ik bij de heren ben". Toen ik voor de deur van de verhoorkamer kwam, werd mij gezegd: "leg uw hoed op de bank die naast de deur staat." Dat gedaan hebbende klopte een van hen, namelijk een bode, tegen de deur van de kamer. Wij wachtten nog een weinig, totdat er van binnen gebeld werd. Toen werd ik naar de heren gebracht met een diender naast mij, die enige tijd naast mij bleef staan. Toen kwam er een andere man en zodra ik de heren zag boog ik mij en zei met een hart vol blijdschap: "dag Edelachtbare heren."

Zij antwoordden allen eenparig, zo ik meen: "dag Korte", en vroegen hoe het met mij was. Ik zei: "heel goed Edelachtbaren; zulk een dag heb ik nooit beleefd; mijn gevangenhuis is voor mij een hemel in plaats van een gevangenhuis." Ik heb God gedankt, dat ik die eer mag genieten, om voor *vrijheid en godsdiens*t gevangen te zitten; ik kon hier zijn daar ik goed en bloed van mijn naaste begeerd had, maar daar heeft God mij voor bewaard, en nu zit ik voor *waarheid en vrijheid*." Och, mijne heren", zei ik, "hoe harder gij mij drukt, hoe meer eer gij mij aandoet."

Och, wat was ik verblijd toen een van hen er op antwoordde: "dat zal u opbreken, mijn vriend", wijzende met zijn vinger over zijn aangezicht.

Ik zei daarop: "nee mijnheer, dat zal mij niet opbreken; gij zijt rechters, onderzoekt naar de wijze van onderzoek, daar zou ik niets tegen hebben." Daarop ging ik aan het vertellen, wat God op deze dag aan mij, zóeen als ik ben, gedaan had. Ja, dat Hij mij getoond had dat Hij mijn God was en hoe Hij voor mij zou zorgen en hoe Hij zou handelen met mijn vijanden. Ik ga dit nu voorbij om niet teveel hetzelfde te schrijven.

Maar dit moet ik schrijven, hoe ik hen zei, dat ik zeer goed wist dat ik tot het vleselijke nakroost van vader Abraham sprak en hoe ik ook een kind Abrahams was door het geloof en dat God al die beloften aan mijn ziel had toegepast. Daarop verzocht ik aan hun Edelachtbaren om de God des hemels te bidden, opdat Hij mij zou geven waarheid te spreken en hun de waarheid te laten horen om dan naar waarheid te kunnen oordelen. Dit gevraagd hebbende zweeg ik, stil wachtende op antwoord, maar zij gaven geen antwoord of ik het doen of laten zou.

Maar de secretaris zei: "als dat zo is gelijk gij zegt, wachten wij niets anders van u als waarheid en ons verzoek is om waarheid en die vindt altijd haar verschoning, al is het dat men niets misdaan heeft."

Toen begonnen zij te vragen; maar mijn oogmerk is niet om hier een breed verhaal te doen van al de vragen die mij gedaan zijn. Het is mij ook niet mogelijk te schrijven, wat ik daar ondervonden heb.

Zij vroegen mij naar mijn ouderdom, woonplaats en bedrijf en of ik Izebrand van Westkapelle kende, enz. Maar waar ik wilde zijn, vraagden zij mij niet. En wat ik te Westkapelle had moeten doen. Ik zei: "dat ik daar verzocht was."

Waarop er een met wreed gelaat antwoordde: "wat gij uzelf inbeeldt."

"Het zijn geen inbeeldingen, mijnheer."

Toen werd mij gevraagd wie heeft u verzocht?

Ik zei: "de secretaris, uit naam van de burgemeester P. Louwerse Huibrechtse."

"Waar blijkt dat uit?"

Mijn antwoord was: "uit de brief die gij aan mij geschreven hebt."

Toen werd mij gevraagd waar die was.

Ik zei: "zij hebben hem uit mijn zak gehaald toen ik hier gebracht ben." Er werd terstond gebeld en daar kwam een bode of diender binnen, waar tegen gezegd werd, dat de cipier het goed van de Korte moest brengen, wat terstond geschiedde. Toen hij binnen kwam met men reiszak, werd hem door hun Edelachtbaren gelast mijn goed op de tafel uit te storten.

Toen ik hem zag zei ik: "dat is de brief."

Zij namen hem en gelezen hebbende zei de secretaris: "dien zullen wij moeten kopiëren." Zij zeiden: "ja."

Dat gedaan hebbende werd hij vergeleken en weer in mijn reiszak gedaan. Ja zulk een verhoor zal ik nooit vergeten en de langdurige blijdschap in mijn ziel, die zo groot was, dat ik niet kon nalaten te spreken, terwijl de secretaris schreef, zodat hij de pen neerlegde en zei: "als gij zo praat kan ik niet schrijven."

Ik zei: "dat is waar, mijnheer, ik zal wat zwijgen." Maar ik kon niet vanwege het licht dat God mij gaf.

Dat verhoor heeft geduurd van toen het begon duister te worden tot tussen 11 en 12 uur. En in al die tijd is er niet één directe beschuldiging tegen mij ingebracht.

En die heb ik nooit geweten, zolang ik in het gevangenhuis geweest ben. En als ik dat verzocht te weten, kreeg ik altijd tot antwoord: "dat zal van achteren wel uitkomen." Zodat ik 5 maanden en 13 dagen gevangen geweest ben, zonder te weten wie mij beschuldigd had en waarmede ik beschuldigd werd; of het zou moeten zijn dat de burgemeester P. Louwerse Huibrechtse als een beschuldiger werd aangemerkt, waar ik, na lang daar gezeten te hebben, eens tegen gewaarschuwd werd.

Wie zou van een Christelijke overheid zulke dingen kunnen verwachten of geloven, als de ondervinding zulks niet leerde? Elk rechtgeaard Nederlander moest immers tot God schreeuwen om wraak over zulke handelingen met vrije Nederlanders of die

tenminste de naam dragen, gelijk ik en vele anderen. Hetgeen dit verzwaart moet toch in aanmerking worden genomen.

De tijden wijzen hoe ik daar gezeten heb van de 6^e november tot de 19^e april, dus de gehele winter. Wat de wijze aangaat, die was zonder vuur en licht in mijn kamer en wat nog smartelijker was, geen vrouw of kinderen te mogen zien in al die tijd, noch vrienden. Ja geen mens mocht bij mij komen, alsof ik de samenleving van mensen onwaardig was. Hoe menigmaal heb ik verzocht, ja gepleit, om mijn vrouw eens te spreken, zeggende tot hen: "ik heb geen geheime dingen tegen haar te zeggen; als gij daar voor vreest, laat dan de baljuw met haar mee komen of als dat niet mag, laat zij dan maar eens achter op het plein komen; als ik haar maar eens zien mag." Ik zei verder tot hen: "daar zijn er van u die getrouwd zijn en die dan ook de band des huwelijks kennen. Gij zoudt immers ook verlangen als gij elkander in een lange tijd niet gezien had? Hoe arm ik ben, ik zou wel een rijksdaalder, aan mijn vrouw verkijken, als het maar mag." Maar ik kreeg nooit anders ten antwoord dan: "wij zullen er eens over beraadslagen." Het is niet te begrijpen voor een onpartijdig gemoed, hoe een rechter, die de Goddelijkheid van het huwelijk kent, zo handelen kan met zijn evenmens en vooral wanneer de gevangene geen kwaad gedaan heeft, dus ook geen straf waardig is, gelijk van mij achteraf gebleken is.

Als ik al mijn bittere mishandelingen moest melden, dan zou ik wel een groot boek kunnen schrijven en daarom ga ik veel dingen voorbij, daar velen der Achtebare heren niet geweten hebben, hoe wij op het 's- Gravensteen zijn behandeld, zowel in scheldwoorden in bedreigingen en het verbieden van zingen, waar mijn ziel zo menigmaal door verkwikt werd. Want ik kon het niet geloven van mijn overheid, dat zij zulk een handelen zouden geduld hebben, zoals met ons gehandeld is, indien zij het geweten hadden. Maar in dit alles heeft God mij zulk een grote mate van licht geschonken dat ik in al mijn banden vrolijk zingen kon. Ja, het gaat mijn begrip te boven als ik nu nog van achteren Gods wonderlijke en Vaderlijke handelingen mag inzien en mijn ziel smelt in tranen weg, en ik zou de ere Gods te kort doen, als ik niet tot roem van de vrije genade er iets van meldde. Ja, van dat licht, dat God mij beliefde te geven onder het lezen van Jesaja 41. En dat heeft niet weken, maar maanden geduurd. Wel niet altijd in diezelfde trap van blijdschap, maar dat ik toch gesterkt bleef en alles kon uitstaan hoe er ook met mij gehandeld werd, of zou gehandeld worden; ik kon dit alles aan God overlaten. Ik zag dat zij zonder Zijn wil niets konden doen.

Ik zei tot mijn medebroeder, die zo dicht bij mij was dat ik hem spreken kon, n.l. J. W. Dekker "dat die lemen vleesklompen eens konden geloven, dat zij niets aan ons konden doen, dan wat de Heere hen toeliet, al namen zij een besluit om ons morgen op te hangen of om ons naar huis te laten gaan en het is Gods wil niet, dan zal het niet gebeuren. Gij moet op God zien; wat de Heere hen toelaat zullen zij doen. Is God meer verheerlijkt in onze dood dan in ons leven, laten wij dan maar sterven; als onze zaak dan maar mag blijven leven. God weet onze onschuld en dat is mij genoeg. En is God meer verheerlijkt in de as van mijn lichaam dan in mijn leven: *dat zij mij dan maar verbranden.*" Zo stond mijn ziel onder God. Ik zei verder: "als wij maar genade mogen hebben dan is alles wel."

Mijn medebroeder J. W. Dekker stond veeltijds duister in zijn banden en kon de uitkomst dikwijls niet aan God overlaten, wel als God hem zalige gestalten gaf, dan

was hij sterk; maar zonder die was hij zwak. Ik zei tot hem: "als zij ons leven afnemen, zoals wij nu hier zijn, dat zijn wel de grootste voorrechten die ons kunnen gebeuren." Wij kunnen anders een ziekbed hebben, dat wij wakende liggen en van pijn en smart ons niet van de ene op de andere zijde kunnen keren, tot smart van onze vrienden die dit zien. Maar zo gezond als wij nu zijn, te sterven met een koord om de hals of met een zwaard het hoofd er af en zo op een ogenblik in de hemel, groter voorrecht kunnen wij niet genieten, als wij maar recht mogen staan. Och ja," zei ik tot hem: "mijn ziel staat vaster op God, dan dit huis op zijn fundamenten; dat kan door wind of aardbeving nog bewogen worden, maar mijn ziel niet, die is als aan God verkleefd, ziende op de woorden van David, Ps. 63:9: *"Mijn ziel kleeft U achteraan."*

Ik kon niet verdragen dat mijn medebroeder zo zwak was in zijn vertrouwen op God. Ik dacht: "hemel en aarde kunnen veranderen, maar God niet." Maar ziet, ik bedacht niet dat God hem dat licht niet had geschonken om op Hem te vertrouwen; maar ik meende, allen die God kennen, mogen op Hem vertrouwen; en dat niet te doen was God oneer aandoen.

En indien God mij dat licht had laten houden al die tijd door, zolang ik een gevangene was, ik zou God daarvoor nooit die eer hebben kunnen toebrengen. Maar de duisternis van mijn ziel heeft God dienstbaar gemaakt tot Zijn eer en tot mijne vernedering; en daarom zal ik nog iets melden van mijn zwakheid, opdat een ieder, die dit mag horen of lezen daaruit ziet, welk een blinde en machteloze ik in mijzelf ben indien God mij geen licht geeft.

Het is dan gebeurd op een avond, nadat al die menigvuldige verhoren teneinde waren, dat ik op mijn bed al mijn mishandelingen lag te overdenken, die mij in die tijd waren overkomen, dat de vijand van mijn zaligheid tot mij zei: "indien er nu een God was, zoals gij meent, en zoveel van Hem te kennen, al die mishandelingen zouden niet geschied zijn. Maar neen, er is geen God, het zijn hersenschimmen; want God zou dat niet dulden. Dat gij zo lang en veel mishandeld werd, dat zou Hij wreken. Want ziet eens, wat is u al overkomen in al die tijd dat gij hier gezeten hebt?"

En ziet, al die bittere dingen die mij daar al zijn bejegend, die werden mij als het ware te zien gegeven en nog meer dat ik maar zal voorbij gaan. Het is genoeg voor een verstandige om te kunnen zien in welke smartelijke toestand ik daardoor geraakt ben, zodat hemel en aarde mij te nauw waren en ik voor een ogenblik in bittere banden was. Maar God, Die zo goed was, liet mij niet liggen in die jammerlijke staat, maar gaf mij zoveel kracht, dat ik met mijn vijand ging redeneren, niet uit Gods Woord, maar dat mijn ziel zo getroost was in al mijn banden; ook niet uit mijn bevinding, daar bleef ik blind voor. Maar uit de natuur daar kreeg ik licht voor en toonde mijn vijand uit de schepselen dat er een God was.

"Ja maar", werd als tot mij gezegd: "die komen van elkander, een vader brengt zijn zoon voort en zo het een van het andere. En in mij kwam: "wel, dat brengt zichzelf voort." Ik zei: "dat is onmogelijk met mijn verstand; want dat is tegenstrijdig; zichzelf voort te brengen moet het niet zijn." Toen was het of er tegen mij gezegd werd, en zelfs van mijn vijand: "dat is waar." Want daar wist hij geen raad voor, die tijd althans niet. En er kwam vrede en blijdschap in mijn hart, zodat ik mij weer in God kon verblijden.

Maar dat was maar voor een ogenblik, want toen kwam met zulk een kracht in mijn hart, dat ik als het ware bezweek: "zo er een God is, is er géén regering Gods, want

anders zouden zij zo niet kunnen handelen met u. Maar neen, God bemoeit zich nergens mee, maar alle dingen heeft God bepaald en er is een vaste orde der dingen die geschieden moeten, maar die geschieden gelijk men een horloge opwindt en dat weer vanzelf afloopt, zodat gij met mensen maar niet met God te doen hebt." Dat stelde mij buiten staat om het op een redelijke wijze te kunnen weerstaan. Zodat ik, die voor hem zo sterk was, nu in alles krachteloos terneder lag.

Zodat het mij zo bang was, dat ik het in bed niet houden kon, maar de cipier riep en aan hem verzocht om met een predikant te mogen spreken of met een verstandig vroom mens over het aanwezige Gods en Deszelfs regering en zei hem hoe bang ik het had. Maar hij zei: "dat mag ik niet doen." Ik hield maar aan, dat hij het toch eens zou verzoeken, want ik had het zo bang dat het zweet mij uitbrak. Dat gedaan hebbende ging ik weer naar bed, doch daar kon ik het niet houden en ging toen zitten aan het einde van de kamer in, 't donker van de nacht.

Nadat ik daar een tijdlang gezeten had, kwam de baljuw bij mij met de cipier en twee dienaren en vroeg mij, wat er aan scheelde? Hetgeen ik hem toen vertelde. Dat gezegd hebbende zei hij: "wat, geen God?" Mijnheer, zei ik: "versta het zo niet alsof ik geloofde dat er geen God of Gods regering is." Neen mijnheer, dat zult gij eens beter weten, als gij voor Hem zult moeten verschijnen en dan zult gij weten, dat gij mijn rechter geweest zijt. Hij zei daarop: "gij liegt!" Daarop ging ik aan het schreeuwen, dat God ons leven zou afsnijden, om tezamen voor Hem te verschijnen, roepende: "*O God! snijd ons leven af, laat ik eens met die man voor U verschijnen.*" Dat kon die heer niet verdragen. Wat was hij gauw van de trappen af! Hij liet mij in het donker van de nacht zitten, zonder een enkel woord van troost of tot opbeuring te spreken. Maar neen, dat was ook hun oogmerk niet, maar om mij te beroeren en smart tot mijn smart aan te doen, zodat ik niemand kreeg om eens te spreken in mijn benauwde zielestaat. Ja, ik kon er zelfs niet van eten; maar drinken kon mij niet genoeg toegebracht worden, zoals men zeide, want het speeksel droogde op in mijn mond van ontroering.

De cipier vroeg mij of ik geen dokter wilde hebben. "Och neen, die kan mij niet helpen, zei ik; God moet mij helpen, Hij alleen kan dat." De cipier zei: "gij zijt niet zeer wel en als het slecht afloopt dan zou ik het op mijn kop krijgen. Ik zal de heren kennis geven hoe het met u is."

Enigen tijd daarna kwam dokter Steveling bij mij en zeide: "dat zijn Edelachtbare hem gestuurd had om te zien wat ik scheelde en vroeg om mijn pols te voelen." Ik zei: "och ja, mijnheer, maar gij kunt mij niet helpen. God alleen kan mij helpen en genezen in een ogenblik." Ik ging hem zeggen hoe ik het gekregen had. Hij zei: "ja het is op uw zenuwen gevallen, want gij zijt flink als een leeuw, maar zwak op het zenuwgestel en hoe meer bevinding gij hebt hoe zwakker. Het zou wel kunnen dat gij er mee naar het graf moet. Maar wij zullen zien hoe het gaat. Maar u moet vooral wat bloed afgetapt worden. Ik zal zeggen dat zij het een (genees)meester laten weten en dat dan gedaan zijnde zal ik morgen bij u komen en oordelen, welke middelen het beste zijn."

Nadat mij bloed afgetapt was en ik wat middelen gebruikt had, merkte ik dat mijn lichaamsgestel beterde, want die grote beroerten en dat beven verminderde, maar mijn ziel bleef al even duister. Ook heb ik mijn vorig licht nooit meer gekregen, tenminste zolang als ik daar geweest ben. Maar God, Die goed is, maakte het mij weer dragelijk, door mij op het hart te laten komen de woorden van den Apostel,

waar hij zegt: *"Ik heb een welgevallen aan zwakheid, opdat de kracht van Christus in mij openbaar wordt"*. Daar kreeg ik te zien wat een mate van licht en troost ik met de Apostel genoten had, maar hoe nodig het ook was, dat ik mijne zwakheden met dezelfde Apostel mocht leren verstaan, zou ik de kracht van Christus en de genade, aan mij bewezen, dierbaar achten. Wat kreeg ik toen een diep besef en gevoel van mijn onvermogen, hoe zwak ik was als ik Gods licht missen moest! Toen kreeg God eer van Zijn ondersteuning, aan mij bewezen en dat zulk een lange tijd.

Wat kon ik nu de zwakte van mijn medegevangene dragen; wat kon ik toen bidden om onderwerpene genade, om in Gods weg te kunnen en te willen berusten. Nooit wens ik te vergeten, hoe ik bad en kon bidden: *"Uw wil geschiede, o Vader!"* Zodat ik toen zegen had in het bidden om die genade, die ik ondervonden had voorheen. Maar dit moet ik betuigen voor God en mensen, dat mijn duisternis mij nuttiger is geweest en nog is dan al mijn licht. Want daardoor heb ik geleerd, terwijl ik licht heb te geloven, hoe ras het weer duister worden kan en dus heeft God mij in de laagte gebracht. En daar wens ik in te leven en te sterven, want in de laagte wordt God ontmoet en kinderlijk gevreesd.

Maar ziet, daar komt de tijd aan dat ik naar huis zou gaan, zijnde op maandag, de 19^e april 1779. Mijn vrouw kwam weer naar het gevangenhuis om mijn vuil goed te halen. Zodra zij even weg was, kwam de juffrouw naar boven en zei: "nu zult ge weten, Korte, hoe het met u zal aflopen; of gij naar huis zult mogen of niet, want de heren komen naar hier; gij moet u klaar houden." Ja, zij kwamen en ik moest terstond bij hen komen, gelijk ik ook deed. Zij zeiden: "wij zullen u wat voorlezen, gij moet eens luisteren. En de inhoud was deze: *"Dat zij geen schuld in mij gevonden hadden, maar indien er enige beschuldiging tegen mij werd ingebracht, dan moest ik terstond terug komen."* Op de aanmaning van hun Edelachtbare als ik dat wilde beloven; dan kon ik naar huis gaan, mits ik de cipier mijn kostgeld betaalde.

"Wat het terugkomen betreft, gij kunt mij hier alle dagen krijgen als het u belieft", zei ik, maar geld geven heb ik geen zin in, ik zou liever wat ontvangen voor mijn eeren tijdverzuim. Want ik ben hier behandeld als een schelm en dus is mijn eer ontroofd bij de wereld en terwijl ik hier gezeten heb, heb ik niet voor mijn vrouw en kinderen kunnen werken".

Zij zeiden daarop: "als gij zo niet wilt, kunt gij weer naar uw kamer gaan."

Ik vroeg hen: "kan ik anders niet?"

Zij zeiden: "neen!" "Dan zal ik het maar doen", zei ik, 't heeft lang genoeg geduurd." Toen moest ik dat schrift als het gelezen was, met mijn rechterhand in die van een der heren nazeggen en ondertekenen.

Toen dit gebeurd was, zei de secretaris tot mij: "nu zijt gij onze gevangene niet meer, nu kunt gij van onzentwege zo terstond naar huis gaan, of gij betaalt of niet. Maar gij zijt geen man, die voor die drukte is; wanneer men zegt: de gevangene gaat naar huis, dan is er veel volk op de been. Ik verzoek en raad u, dat gij blijft tot de avond."

Ik zei: "ja, als ik u daarmee een dienst kan doen, dan wil ik het graag doen, het heeft nu zo lang geduurd, of het nu nog zoveel langer duurt, dat zal er niet op aankomen." En ik beloofde dat te doen.

Daarop nam ik afscheid van hun Edelachtbaren en ging weer naar mijn kamer. Zodra ik daar was, riep ik door het venster de juffrouw en vroeg "of zij de meid eens naar Janse wilde sturen, dat mijn vrouw daar nog wel zou wezen en dat zij tot haar zeggen moest, dat zij niet naar huis moest gaan, want dat ik vandaag ook naar huis kwam. En

als de juffrouw het wilde hebben, dat zij dan naar mij toe zou komen in het gevangenhuis." Wat zij mij beloofde en ook terstond gedaan heeft.

Zodra W. Wisse van de heren kwam, ging hij onder mij door en riep: "hoe gaat het confrater?" (broeder) Ik riep: "zeer wel." Daarop kwam de cipier en deed de deur open en zei: "kom beneden bij W. Wisse en bij mijn vrouw, nu zal ik u eens trakteren met een fles wijn." Ik nam mijn wijn ook, die ik van mijn goede vrienden gekregen had, want mij werd daar zeer veel bezorgd van mijn vrienden en vooral in 't laatst van mijn gevangenschap.

ONTSLAGEN UIT DE GEVANGENIS

Wat ontroerde ik toen ik W. Wisse zag in staat van vrijheid, want ik gevoelde nu eerst de vrijheid, wanneer ik omlaag bij W. Wisse kwam.

Een weinig daar geweest zijnde, kwam mijn vrouw, die ik al die tijd niet gezien had. Mijn hart ontroerde als ik haar zag. Wat omhelsden wij elkander in tedere liefde, wat een ieder begrijpen kan, die de band des huwelijks kent.

Een weinig daarna kwam P. Dekker, de eerste van de boerenstand die ik zag. Och, dat wij onzen naaste altijd zo konden ontmoeten en spreken, zoals wij toen elkander eerst zagen! Met wat blijdschap geschiedde dit! Hij gaf ook zijn blijdschap te kennen, want hij vroeg of hij om een wagen wilde gaan, om ons af te halen. Ik zei "ja, als gij het gemakkelijk doen kunt", want ik zag maar slecht kans om naar huis te gaan wegens mijn zwakheid en beving, die ik toen nog had. Die man beschouwde 't als een voorrecht om ons naar huis te brengen. Na nog een weinig te hebben gesproken is hij van ons gescheiden om een wagen om ons af te halen.

Maar ik en W. Wisse en onze vrouwen bleven nog wat praten met enige vrienden die ons kwamen bezoeken in het gevangenhuis, tot het begon avond te worden. Toen zeiden wij tot onze vrouwen: "gaat nu naar M. de Ridder en wacht ons daar maar op, wij zullen straks achteraan komen." Zodra onze vrouwen wat weg waren, verzochten wij aan de cipier of hij ons wilde uitlaten.

Toen wij naar voren kwamen namen wij een besluit, om niet onze gewone weg te gaan, maar wij zouden over de Appelmarkt gaan en zo naar het St. Jorisbruggetje, om de minste mensen te ontmoeten. En daar waren wij niet zo bekend, zo wij meenden, en nog te meer, wij hadden beiden een schansloper aan en dus zouden wij niet gekend worden zo wij meenden. Maar het was heel anders als wij gedacht hadden. Wij waren nog maar even op de straat of wij waren al bekend. 't Eerst herkende ons een jongeling, die Wisse kende en zei: "daar komen de gevangenen aan!" Hij zei: "dat is Wisse!" En vooruitlopende riep hij: "daar komen de gevangenen aan!" Daarop kwamen de mensen naar ons toelopen. De een greep ons bij de hand en de ander omhelsde ons, dat mijn aangezicht nat werd van tranen, die zij schreiden en riepen: "God zij gedankt voor Zijn goedheid. Wat heeft het mij bidden en tranen gekost!" De ander zei: "wat ziet gij er goed uit." Wat was ik ontroerd, toen ik die toeloop van mensen zag, ja ik was meer ontroerd dan in al mijn banden. Ik zal ook niet licht die reis vergeten van het gevangenhuis naar de Seispoort.

Toen wij bij M. de Ridder kwamen, waar onze vrouwen ons wachtten, was het huis, zoals men zei, op het ogenblik vol, dat ik niet staan kon. En als wij naar buiten

wilden gaan om naar de wagen te gaan die voor de poort stond, moesten zij plaats maken of wij konden niet weg.

Bij de wagen komende, waren er veel van onze kennissen die ons met een blijmoedig hart verwelkomden en op de weg stonden de mensen ons op te wachten, vooral op mijn geboorteplaats Grijskerke. Mijn hart ontroerde over de blijdschap die er was bij de mensen, die daar stonden.

Nog een ogenblik daarna kwam ik op mijn hof. Daar was veel volk, zelfs die uren ver gekomen waren, om hun verlangen te tonen. Ja zelfs mijn hond, dat redeloze beest kwam mij tegen, dicht bij mijn hof en bewees mij zoveel blijdschap dat mijn hart opnieuw ontroerde als ik de blijdschap van dat beest zag. Waar ik ging of stond, hij mocht bij mij zijn. Als ik naar mijn bed ging, ging hij met mij in huis waar ik zou slapen en legde zich neer op de vloer, waar hij anders niet kwam. Zodat ik de hand Gods klaar in dat beest zag, ja ik tot God werd opgeleid om toch Zijn hand te zien in mijn thuiskomen.

De toevloed van mensen, die mij dagelijks kwamen verwelkomen, was ongewoon. Ja, van alle kanten van ons land. En de blijken van hun liefde waren zo groot, dat ik dezelfde nooit wens te vergeten.

GEESTELIJK LEVEN ONDER GODS VOLK

Wat was er toch liefde en vrede onder allen, die maar iets voor de waarheid en vrijheid over hadden, vooral onder des Heeren bondsvolk. O, wat was de liefde, vrede en blijdschap groot in die dagen! De duivel heeft in al die tijd, die ik beleefd heb, niet zo'n klap gekregen als toen, want hij meende juist zijn meeste voordeel te halen, om het volk van God te doden en anderen te geselen en te verstrooien, maar dit is mislukt. Hij heeft zijn zin niet gekregen tot spijt van hem en zijn dienaren. Maar dat is dikwijls de gewone weg die God met Zijn volk houdt, wanneer de duivel raast en tiert, het wáre volk als te doen waken en bidden om genade en kracht, om zo zijn list te ontgaan. Maar wanneer hij schijnt te slapen, dan haalt hij meer voordeel op de vromen en nog erger als hij zich vertoont in een engel des lichts en onder de gedaante van Godsvrucht.

Och, dat ik die liefde nog eens mocht zien werkzaam zijn vóór mijn dood, die er voorheen onder de vromen was. Alle twist en partijschap scheen toen als weg te zijn. Wat waren de bijeenkomsten toen talrijk en gezegend. God was dikwijls zo zichtbaar in de bijeenkomsten der vromen, dat er Eben-Haëzers werden opgericht. De huizen der vromen waren als kleine kerkjes. Zij kwamen samen om over God en Zijn weg te spreken en te horen spreken. Ja, daar werden toen meer dagen doorgebracht om over God en de vrije genade te spreken als nu uren.

Och, wat is het nu bitter gesteld onder de vromen. Daar is weinig verkeer met elkander en als men dat verkeer eens in het licht beschouwt, moet men treuren over het blinde en liefdeloze dat er in de vergadering schijnt te heersen. Men spreekt van God en van het werk van vrije genade, zonder liefde tot dat zalige Wezen in zijn ziel te gevoelen. Ja van de heerlijkste bevinding van genade wordt er gesproken en aangehoord, zonder de minste blijken te geven van ootmoed of liefde tot God, of zijn broeder of zuster in de Heere.

Mijn hart moet in tranen zich tot God begeven, om te roepen: *"O God, verlaat ons niet al te zeer, wat moet er van ons worden als Gij ons zozeer verlaat? Denk aan Uw Sion in genade en bezoek de hoop Uwer ellendigen niet, maar komt ze voor met heil en Uw licht en genade. Zij zijn immers, de Uwen, die Gij door genade tot U gebracht hebt; Gij hebt ze zo blind en machteloos als zij zijn, ja zo zullen zij blijven in zichzelf. Och, wil ze stellen tot toonbeelden van vrije genade, ja eeuwige vrije ontfermende genade. Gij hebt ze nooit dat vermogen gegeven, om zonder Uw trekkende genade tot U te komen. O, God, geef hun te zien, dat zij zonder licht niets kunnen doen; ja, dan zullen zij niet zorgeloos worden, maar U leren bidden met de bruid: trek mij wij zullen U nalopen. Maar velen van Uw kinderen zien hun onmacht en blijven daarbij en worden als zorgelozen. Ja, de kinderen Sions worden als kinderen des duivels, werkloos omtrent hun eeuwige belangen. Ja zover zijn sommigen van uw kinderen afgeweken, dat zij niet kunnen verdragen dat men de waarheid zegt en hun toestand onder het oog brengt. Ja God, zo verre gaan zij, dat zij van Uw zaligmakende genadewerk, dat Gij aan hun ziel gedaan hebt, gaan spreken uit hoogmoed des harten tot verheffing van zichzelf, om te tonen welke grote genade zij bezitten, boven anderen. En als men dan van een ander verheven wordt, dan is men groot en weltevreden. Och grote Ontfermer, breng toch deze dwalende zielen terecht, verneder Gij hen door Uw ontfermende genade. Laten zij in Uw licht zien, wat zij doen; hoe dat zij U de kroon der vrije genade daardoor zoeken te*

ontnemen en op hun eigen hoofd willen zetten. O, God, wat zullen zij dan in schaamte voor U neervallen en laag bukken en ook in verwondering wegzinken, dat zij zulke monsters zijn en zeggen: O, God, hoe kunt Gij zó een dragen als ik ben, die erger gedaan heeft dan de duivels! Wat zullen zij dan laag van zichzelf denken, maar hoog van U en Uw genade, wanneer zij Uw verzoend aangezicht over al die zonden komen te ondervinden, dan zal hun dwaling tot nut van hun ziel strekken door de genade, om al kleiner en nietiger voor God te worden en om meer te waken tegen de zelfverheffing, die zo schadelijk is voor onze zielen. Och, geeft mij en Uw arm volk toch een recht besef van hun jammerlijke en ellendige toestand om altijd in de laagte te kunnen blijven en hoog van U en Uw genade te mogen denken; dan is mijn ziel zo zalig als ik niets ben en Gij mijn God en Jehovah het alles geeft om Jezus wil. Amen.

BEWIJS VAN ONTSLAG

Ik ben ver afgedwaald van mijn oogmerk en keer dus weer tot mijn vorig verhaal. Nadat ik en W. Wisse, J. Marinisse, H. de Kam en J. W. Dekker ontslagen waren, onder aantasting, hebben wij een rekest gepresenteerd aan hun Edelachtbaren van Middelburg in 1783, hetwelk aldus luidt:

"Gevende eerbiedig te kennen ik, C. de Korte en de zo-even genoemden, wonende binnen het eiland Walcheren, dat zij supplianten, in de maand november en december 1778 zijn gearresteerd en gevangen gezet op 's Gravensteen in de stad Middelburg, zonder dat iemand bij hen heeft mogen komen en na menigmaal ondervraagd zijnde over onlusten destijds binnen dit eiland en aan uw Edelachtbaren overvloedig bekend," en hetgeen daar meer in volgt.

Maar daar kregen wij geen antwoord op, zodat wij nog al onder 'aantasting' moesten blijven zitten en niet genaderd zijn, want wij wilden *volkomen ontslag* hebben. Want wij waren nog maar *voorlopig* ontslagen en daarom begeerden wij *finaal ontslag*. Zodat wij weder een rekest presenteerden in het laatst van de maand december 1784. Maar te lang om hier te melden en voor velen onvatbaar; daarom zal ik het ontslag, dat wij hierop kregen, laten volgen, welke aldus luidt:

*"Burgemeester en Schepenen hebben na deliberatie goed gevonden en verstaan het ontslag der supplianten onder aantasting van het jaar 1779, uit het rekest namelijk het vorige, breder ontslaan; gelijk zij ontslagen worden in Middelburg, den 11e Dec. 1784 mij bekend,
P. C. Avangnion."*

Toen ik nu ontslagen was, ben ik naar dezen en genen gegaan, wat nu te doen. Ik meende: nu zou er recht voor mij zijn, want degenen met wie ik gesproken had zeiden, dat ik eerst mijn ontslag moest hebben. Maar ziet, waar ik gegaan ben, niemand neemt mijn zaak bij de hand, zomin als van tevoren. Wat heb ik toch menigmaal verzocht, ja schoon gesproken met mannen van verstand om mijn rechtvaardige zaak te maintaineren, zeggende tot hen: "wat ik u bidden mag, maak toch zo gij kunt, dat mij een onpartijdig geleerde mag geweest worden, om mijn valse beschuldigers te kunnen betrekken, dan zal ik u naast God op mijn blote knieën danken." Maar dat voorrecht heb ik tot nog toe niet mogen genieten. En ik meende, niemand kan of mag mij dat weigeren in een vrij land. En indien iemand vroeg: "hebt gij dat wel geprobeerd", dan zei ik: "ja, maar ik heb geen rechtsgeleerde gevonden,

die mijn zaak wilde of durfde aannemen." Zo heb ik daarvan moeten afwijken, daar ik mijn eigen advocaat niet zijn kon of mocht.

Het is ook waar dat ik méér werk zou gemaakt hebben om zo een rechtsgeleerde te zoeken, indien mijn medegenoten die om dezelfde zaak het land waren uitgebannen, hier tegenwoordig waren geweest; óók nog om hen de weg niet moeilijker te maken om in hun land bij hun vrouw en kinderen te komen. Dat heeft mij verhinderd, om datgene te doen, wat ik anders wel zou gedaan hebben. Want hun omzwerven heeft mij menigmaal doen zuchten om uitkomst tot God in mijn banden. Hoewel ik altijd heb geloofd, dat God hen zou redden uit de ballingschap.

O, wat heeft God toch wonderlijk gehandeld in het onderhouden en bewaren in al die bittere wegen voor vlees en bloed! Doch daar zijn tijden geweest, dat ik hun omzwerven als een erekroon aanzag, dat ik haar meer benijdde dan beklaagde. Want ik dacht, dat was een eer voor haar, ieder naar mate van licht, voor de vrijheid uit te komen, die men haar en een ieder ontnam, gelijk gebleken is.

Geen rekesten van burgers wilden zij meer aannemen, zowel te Vlissingen als Westkapelle; daar jaagt men de burger weg zonder verslag te doen. Maar de Heere zegt in Zijn Woord: *die Mij versmaden zullen licht geacht worden*, zo het hun een eer is, bij al die vrijheid te beminnen.

Och ja vrienden, wat zijn Gods wegen toch wonderlijk als men dezelve naspeurt. Want in 1778 en 1779 heeft men al verscheidene personen gevangen genomen, sommigen gezeseld en één tot schande laten staan met een bord op zijn borst, waarop geschreven stond: "*oproermaker*", en daarboven nog 4 roeden om de hals en andere grote geldboeten opgelegd en uit hun land verbannen. Ja, men sprak van W. Wisse, P. Dekker, benevens mij en die met mij waren in die dagen, alsof wij de wettige overheid van het *kussen* [van hun ambtsetel] wilden hebben en zèlf daarop zitten. En dat kan ik betuigen voor God, nooit mijn oogmerk geweest te zijn noch van hen. Ja, zij werden van sommigen van onze overheid gehouden en ook behandeld als verraders en muiters van ons land en volk.

Ik schreef daareven hoe wonderlijk Gods wegen waren en dat wens ik nu eens aan te tonen. Want ik, W. Wisse en P. Dekker, zijn van de Edelachtbaren van Vlissingen en Middelburg geroepen, als zij in verlegenheid waren, om hen tot hulp te zijn tegen de beroerte, die er toen was. Daarop kregen wij een brief van hen en toen zijn wij terstond op hun verzoek gegaan, namelijk naar Vlissingen, waar zij toen zo jammerlijk plunderden, alsof geheel Vlissingen een puinhoop worden moest. En wij hebben daar zoveel tot rust en vrede gewerkt als het mogelijk was met nog anderen van ons volk.

En wonderlijker wordt Gods weg nog in dezen. Wij werden van hun Edelachtbaren op het stadhuis verzocht, om met hen raad te plegen wat in dezen te doen, zodat wij nu zelfs van hun Edelachtbaren op *het kussen* werden gebracht. O wonderlijk, ja mijn hart wordt op dit ogenblik klein voor God terwijl ik dit schrijf, zodat mij de tranen uit de ogen persen, zodat ik moet zeggen: "O God, wat zijt Gij goed en wonderlijk in Uw werken." Maar dit is Zijn Woord: "*Die Mij eren zal Ik eren; maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden.*"

En als ik dan nog de behandeling te Vlissingen naga, moet ik ook nog verwonderd staan. Toen het morgen was, was daar een van hun Edelen. Wij zouden weggaan toen het nog stil was, maar wilden zij ons zo niet laten gaan. Wij moesten eerst met hen gaan eten. *Toen wij klaar waren liet hij zijn knecht ons brengen tot Middelburg,*

zodat wij geëerd werden alsof wij de heren zelf waren. Wie dit met opmerking leest moet met mij zeggen, wat zijn Gods wegen immer wonderlijk.

Ik zal nu nog een weinig voortgaan met mijn verhaal. Door beroerte in ons Vaderland wegens de patriotten, [1787] hebben hun Edele, de Staten van Zeeland, de Prins ingeroepen, om de zaken te beslissen. Waartoe de Vorst de Gedeputeerden heeft gezonden naar Middelburg, om de rechte klachten van een ieder te horen. Zo zijn wij dan al gegaan op één na, zo ik meen, en dat was de gewezen Franse predikant. En daar hebben wij alle klachten aan gedaan. En wat nu de uitkomst wezen zal, is voor mij onbekend.

Maar daar sta ik voor mijn gemoed, dat God mijn zaak eens richten zal, want dat heeft Hij mij beloofd en Hij is een God Die niet liegen kan. Maar daar heb ik altijd gestaan dat Hij mijn zaak traspgewijze richten zal. Want ik geloof niet, dat God het hier zal afdoen. Ik heb menigmaal gezegd als ik van de zaak en van deszelfs redding hoorde spreken: *"wie zal leven als God dit doen zal?"*

BRIEF

VAN

CORNELIS DE KORTE

LANDMAN ONDER MARIEKERKE

OP HET EILAND WALCHEREN

GESCHREVEN AAN ZIJN KINDEREN

OVER DE BEKERINGSWEG,

WELKEN GOD MET HEM HEEFT INGESLAGEN

Lieve kinderen,

Strekken zich de tijd en vlijt van rechtgeaarde ouders uit, om naar hun vermogen het lichamelijk en geestelijk welzijn van hun kinderen te bevorderen, zo geniet ik een groot vermaak, wanneer ik onder de Goddelijke zegen een werktuig zijn mag om u naar ziel en lichaam gelukkig te maken.

Voor uw lichamen heb ik altijd zorggedragen, door een naarstige waarneming van mijn beroep. Maar in geringe omstandigheden gesteld zijnde, heb ik voor u geen schatten kunnen opleggen. Ik dank de Vader van alle vlees dat Hij u, in het zweet mijns aangezichts, nog voedsel en deksel verleend en mij in staat gesteld heeft om u een Christelijke opvoeding te geven.

Kan ik dan voor u geen aardse schatten opleggen, ik zal echter, onder de Goddelijke bijstand, trachten u een beter en duurzamer goed na te laten, door u op te leiden tot de volheid van alle genade en door u op te wekken *om eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid te zoeken, wetende dat dan alle andere dingen u zullen toegeworpen worden*, Matth. 6:33.

Het is nu al enige jaren geleden, dat ik krachtdadig bepaald werd bij de woorden van Salomo, Spr. 19:14: *"Huis en goed is een erve van de vaderen"*. Bij het opmerken van deze woorden werd mij onder het oog gebracht, dat ik, ofschoon verstoken van zulke vergankelijke bezittingen, nochtans onder 's Heeren zegen in staat was een goed na te laten, dat van een gewenster uitwerking zou kunnen worden voor uw onsterfelijke zielen, dan al de wankelbare bezittingen van dit leven, van deze weinige, moeilijke, onzekere en haast voorbijgaande dagen.

Ik werd dan aangedrongen u een beschrijving te geven van de bekeringsweg, welke God met mij gehouden heeft, om u daardoor in te boezemen een heilig vrezen en beven voor die grote Naam en een vlijtige waakzaamheid om toch niet te berusten in de algemene bewerkingen des Geestes. Aangezien een mens, gelijk ik bij bevinding geleerd heb, overtuigingen kan hebben, die lang kunnen duren en hoog gaan en met dat alles nog onbekeerd blijven.

Zonderling voorwaar, is de wijze geweest, waarop God mij uit de duisternis dezer eeuw tot het Koninkrijk van Zijn Zoon heeft overgebracht. Ik sta verbaasd en zal altijd verbaasd staan bij de herdenking van het grote goed, dat de grote Schepper in mij, een gruwelijk zondaar, gewrocht heeft. Mijn hart, van blijdschap en vreugde als uitgelaten, was vol van dankbaarheid tot de Bron van mijn leven. Mijn mond liep over van Zijn betamelijke lof. *Wat zal ik de Heere vergelden*, was mijn gedurige en vurige bede, *voor al Zijn weldaden aan mij bewezen?*

Onder zulke sterke aandoeningen en bewegingen van een gevoelig en dankbaar hart werd mij, als in de zin der gedachten ingedrukt: "daar gij zulk een brandende begeerte hebt om uw erkentelijkheid jegens God te doen blijken voor Zijn menigvuldige verlossingen, welaan, doe het blijken in een geschrift voor uw kinderen. Laten die van uw huis tot hun troost en nabetrachting, laat uw nakomelingschap zien dat *het heil des Heeren is*. En dat Zijn maaksel en die door Hem veranderd en bekeerd zijn, de levendige lidmaten der kerk, de nuttigste leden van de samenleving en de beste huisgenoten worden."

Ik vond mij dan sedert die eerste indruk meermalen aangespoord om de bekeringsweg in haar hoofdzaken op het papier te brengen. En ik ben opnieuw van

God driemaal achtereen, zeer nadrukkelijk daartoe aangezet, zodat ik in tranen wegzwom en de Heere beloofde, het te zullen doen, wanneer het Hem beliefd mij daartoe kracht en gelegenheid te vergunnen.

Dat verlangde tijdstip, - waarin ik aan die ontvangen indruk voldoen kon, - kwam dan eindelijk in het jaar 1778, wanneer enige landzaten [boeren], waaronder ik mij bevond, door een smartelijke en akelige gevangenisstraf van vijf maanden en dertien dagen te Middelburg verhinderd werden in het veld te werken en uit de landbouw voor onze huisgezinnen een eerlijk bestaan te zoeken.

Gij weet het, mijn lieve kinderen - en Zeeland weet het -, dat wij in het ongeluk van die tijd ons aan geen ding hadden schuldig gemaakt, wat met banden of boeien behoorde gestraft te worden, maar dat wij naar onze beste kundigheid, als rechtschapen Nederlanders en oprechte belijders van de Hervormde Kerk, voor godsdienst en vrijheid hadden gewaakt. En dat wij niet slechts in die tijd, maar ook nu nog onveranderlijk met het Godvruchtigste, braafste, grootste en verstandigste gedeelte van het volk in hetzelfde gevoelen staan; en daarin onder de Goddelijke invloed en ondersteuning zullen trachten ten einde toe te volharden. En zullen zelfs ons leven niet dierbaar achten, wanneer de aflegging van hetzelfde iets tot welzijn van land en kerk kan toebrengen.

Gelijk wij dan ook ten laatste, nadat wij dikwijls nauwkeurig ondervraagd en scherp onderzocht waren geweest, door een rechterlijke uitspraak werden ontslagen en op vrije voeten gesteld, (hoewel zonder enige vergoeding voor eer of tijdverzuim) keerden wij daarna, - losgelaten zijnde, met dezelfde ijver en vrijheidsliefde, die ons, éér wij nog gevangen waren, bezielde; en die ons in de gevangenis bijbleef en bemoedigde en die ons na de gevangenis gestadig aanvuurde, - naar onze woning en akkerwerk terug, met hartelijke dank tot onze voorzienige God, Die ons waardig geoordeeld had iets ten goede van dit eiland te verrichten en onze geringe poging ook niet onbekroond had gelaten.

Gedurende dan het gemis van mijn dierbare vrijheid, lieve kinderen, was het schrijven van deze brief mijn aangenaamst tijdverdrijf. Ik had een sterke trek om de Heere mijn geloften te betalen. Hoewel ik de tijd van mijn dood niet wist, noch de gevolgen van mijn gevangenis doorzien kon, ofschoon mijn onschuld mij tot een schild en beukelaar verstrekke en ik onder een vrij volk, zelfs op eer en beloning, had mogen hopen.

In de onzekerheid derhalve waarin ik verkeerde, wilde ik met allen ernst voor mijzelf zekerheid hebben, zowel door mij te kwijten van mijn gedane belofte, als door die kwijting u niet alleen in mijn leven, maar ook na mijn dood door deze brief als een liefhebbend en bezorgd vader aan te spreken, u met alle aandrang in te prenten, *dat Christus de enige Naam onder den hemel is, door Welken wij moeten zalig worden, Hand. 4:12. Dat het onvergankelijke zaad der wedergeboorte, Gods levend en eeuwig blijvend Woord is, 1 Petr. 1:23. Dat de Heilige Geest dit zaad, in een goede en welbereide aarde gezaaid, levendig maakt. En dat wij in het ganse verlossingswerk niet moeten roken aan onze netten noch offeren aan onze garens, Hab. 1:16, maar belijden, gelijk het in der daad is: "Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uwen Naam geef eer, om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil."* Psalm 115:1.

Daar ik nu, lieve kinderen, in de aanvang alleen werd opgewekt om deze mijn brief tot u in te richten, nooit enige voornemens had om dezelve wereldkundig te maken, heeft nochtans diezelfde hand, - *Die mij van achteren en van voren bezet* en in Welke al mijn paden zijn (wegens de kwade geruchten die aangaande onze eer en goede naam, zo doldriftig naar alle kanten waren uitgelopen en die door een daarop gevolgde gevangenisstraf, van dag tot dag veld hadden gewonnen) - mij krachtig aangespoord om hetgeen anders voor u alleen geschikt was, ook anderen mee te delen. En om een ieder te overtuigen dat zij, in wie God Zijn Zoon geopenbaard heeft, Gal. 1:16, geen mensen zijn die land en steden ontrusten, maar mensen zijn die de liefde van God en de naasten, als de vervulling der wet aanmerkende, niets meerder begeren, dan om onder een Christelijke en vrijheidsliebende regering een stil en gerust leven te leiden, vol van eerbaarheid en godzaligheid.

Dat zij mensen zijn die zich ten allen tijde gereed houden om aan bevoegde rechters zowel van hun geloof en hoop als van hun burgerlijk verkeer, rekenschap te geven; niet twijfelende of redelijke en bescheiden mensen, die de waarheid liefhebben en het gezond verstand en de Heilige Schrift tot een richtsnoer van hun daden stellen, zullen hun gehouden gedrag billijken, daaraan het zegel hunner goedkeuring strijken. En zelfs landlieden prijzen (*bij wie toch de goede naam zowel als bij de groten der aarde, meer waard is dan welriekende olie*, Pred.7:1) wanneer zij in het openbaar hun gevoeligheid doen blijken, nadat alvorens hun goede naam in het openbaar was bevekt geworden.

Wij zouden hier verder kunnen gaan dan wel eigenlijk het bestek van een brief wil toelaten, als wij in staat werden gesteld om al die stukken voor de dag te halen, die op onze verrichtingen betrekking hebben. Waaruit dan zou blijken de oprechtheid van onze handel en dat wij niet anders hadden gedaan dan dat onze plicht van ons onmiddellijk kwam te vorderen. Zelfs zullen de laagste trappen, waarop wij in de samenleving staan, voor onze onschuld pleiten. Eenvoudige landlieden zijn immers te onkundig om in de kerk ketterijen en te gering om in de regering, waarin zij niet het minste deel hebben, scheuringen te kunnen stichten.

Het is er ver vandaan. Wij hebben een afkeer van alle onrustige geesten die - in onze godsdienst, welke van afgoderij en bijgeloof gezuiverd is, - naar verandering staan, of die zich wederom aan die gevaren zouden willen bloot stellen, welke wij onder een Goddelijke medewerking zo roemruchtig ontworsteld zijn. Want ofschoon wij in het platteland zijn opgevoed, hebben wij niettegenstaande dat verstand genoeg om onderscheiden te begrijpen, dat God het land om de kerk zegent en dat een volk, naarmate het van God rechte begrippen vormt en overeenkomstig die rechte begrippen wandelt, ook naar evenredigheid de Goddelijke zegen mag inwachten. Dat een land zonder een wilvaardige en volvaardige onderwerping aan een recht en wettig gezag, - dat onder God, zijn oorsprong en voortdoring alleen aan het volk verschuldigd is, - onmogelijk kan bestaan. En dat wij om die redenen en niet zo zeer uit vreze dan wel om der consciëntie wil, onder de eersten zouden wezen, om zulke eerlijke, vrome en welgeaarde bestuurders en voorstanders in kerk en burgerstaat te verdedigen, hun de verschuldigde eer, liefde en hoogachting te betalen en hen beschouwen als de navolgers der opperste Wijsheid, door Welke de koningen regeren en de vorsten gerechtigheid stellen. En uit kracht van die navolging, verfoeien wij allen eigenwillige godsdienst en eigendunkelijke regering, verachters van alle onderdrukkingen, snode bedenkingen en verborgen aanslagen, maar zijn wij najagers van het heil des volks en handhavers van wetten die in de rechtvaardigheid en heiligheid van de Opperregeerder zijn gegrond en de goedkeuring van een vrij en

onafhankelijk volk hebben weggedragen. Onder zodanige regering zullen de harten van alle welgestelde en deugdzaame mensen zich tot de loffelijkste doeleinden verenigen en zullen zij zulke opzieners en dienaars van het algemeen welwezen, als *de adem hunner neus* liefhebben.

Na deze, voor mij noodwendige uitstap, zal de goedgunstige lezer mij wel vergunnen, om mijn brief, voornamelijk tot vermaning, troost en opbouw van mijn kinderen opgesteld, verder af te schrijven en daardoor hun van mijn verandering en levensbetering, zover ik kon nagaan, verslag te doen.

Ik ben geboren te Grijpskerke 1733, de laatste van de hooimaand. [juni] Mijn ouders waren Klaas de Korte en Neeltje van Groenenberg, die mij al vroeg onderwezen en naar school stuurden, wat ik met dank en tot lof van mijn lieve ouders moet vermelden.

Nog een kind zijnde kreeg ik algemene indrukken van dood en eeuwigheid, hel en hemel en van een leven na dit leven, waarin de vromen voor eeuwig gelukkig maar de goddelozen onophoudelijk ongelukkig en rampzalig zouden wezen.

Als ik eens kwam te lezen dat *velen waren geroepen, maar weinigen uitverkoren*, Matth. 20:16, 22:14, deed de overdenking van die woorden mij beven en mij uitroepen: "dan kan ik niet zalig worden, want ik ben zo wild en stout en mag met mijn medemakkers, die beter zijn dan ik, niet vergeleken worden."

Ging ik al eens met mijn kinderlijk verstand Grijpskerke door, bezag oud en jong, dan vond ik zoveel brave oude mannen en vrouwen en zoveel stille en schappelijke kinderen, van welken ik dacht dat zij het waren, die naar den hemel zouden gaan, maar mijzelf durfde ik daar niet onder te rekenen.

Die vergelijking benauwde mij somtijds in zulke mate, dat hemel en aarde mij te nauw werden. Het heugt mij nog zeer klaar, dat mijn teerhartige moeder eens tot mij zei: "liefste kind, waarom huil je zo?" Ik zat toen achter een deur in mijn eenzaamheid te schreien, daar ik nog onbekeerd was en zo blijvende eeuwig moest verloren gaan. Doch ik kon mijn moeder destijds geen antwoord geven, waarop zij ook bedroefd wegging, zeggende: "Je moet zo bedroefd niet zijn, mijn kind! Kom, ga met mij in huis." Zonder daar meer van te zeggen; hoewel ik van achteren merkte dat mijn moeder wel wist waarover ik bedroefd was geweest.

Onze nicht Neeltje Puipe van Middelburg, uit de weesschool bij ons komende, sprak mij daarover eens aan in deze voege: "wel neefje, hebt jij ook zin om naar de hemel te gaan? Ik hoor dat je steeds zo bedroefd bent. Wel kom aan! Het is de Heere Die roept: Mattheus 19:14: *"Verhindert de kinderkens niet tot Mij te komen, want derzulken is het Koninkrijk der Hemelen."* Het is braaf God te dienen in zijn jonkheid." Gelijk zij dan ook nog meer andere redenen gebruikte, om mij tot spreken te krijgen, maar het waren tranen welke zij wederom kreeg, want ik smolt in tranen toen ik haar zo uit mijn hart hoorde spreken. Zij was de enigste die God vreesde uit mijn geslacht, voor zover ik weet.

Och, mocht ik zo kunnen voortgaan in het schrijven van mijn kinderlijke jaren; want geen mogelijkheid ziende om mij te bekeren en mij verbeeldende, dat ik 't zelf moest

doen, (schoon mij anders geleerd was, hoewel ik het toen niet inzag dat God de bekering ten leven schenkt) ging ik weer naar gewoonte met mijn makkers aan het spelen, denkende in mijzelf: 'ik ben nog zo jong en kan nog lang leven, laat ik derhalve de jonkheid met spelen en ter kermis gaan in acht nemen, want in de meer gevorderde jaren en als men oud geworden is, kan zulks niet door de beugel.' Met deze en dergelijke redenen zocht ik mijn geweten te stillen, maar kon het niet volkomen. Met het minste dat er kwam van sterfgevallen of zwaar weer, beefde ik als een riet.

Het gebeurde eens op een avond dat de hemel van het noorden tot het zuiden, zo rood was als bloed. De smid zei, dat er vóór Jeruzalems verwoesting vele tekenen zich in de lucht vertoond hadden. Dit benauwde mij uitermate, menende dat dit ook een teken van onze ondergang was. Van binnen werd mij gezegd, dat dit om mijn zonden voortkwam, dat ik nog onbekeerd was en bij gevolg zo blijvende, moest verloren gaan. Ook werd mij wel eens afgevraagd, of ik wel lang leven zou. Dan dit niet wetende, bleef ik lang beroerd.

Doch wat ouder geworden zijnde, smoorde ik die gedachten in de zonden van spel en dansen, ringrijden en soortgelijke ijdelheden. Maar als zulks wat te hoog liep, werd ik opnieuw beroerd.

Mijne ouders hadden mij leren bidden, wanneer ik naar bed zou gaan, maar uit zulke gezelschappen thuis komende, durfde ik niet te bidden. Zonder bidden durfde ik mij tot geen slapen begeven; wilde ik desniettenstaande bidden, dan zei mijn binnenste: "gij spot met God, die uit zulke besmette plaatsen komende, met ongewassen handen wilt bidden." Om alles te schrijven wat mij bij zulke gelegenheden werd ingeworpen is mij niet mogelijk.

Vervolgens ging ik te Oostkapelle bij dominee Saarting mijn belijdenis leren. De vermaningen en het prediken van zijne Eerwaarde wogen zozeer op mijn hart, dat ik daaronder somtijds schreide als een kind, hoewel ik ondertussen mijn dansen en spelen vast hield.

Daarop kreeg ik de pokken wat mij te meer smartte, daar mijn geliefde oom Paulus van Groenenberg toen ook met de pokken lag en hem niet kunnende zien, maakte mij dit zo bedroefd, dat ik op het horen noemen van zijn naam uitschreeuwde: "och, mocht ik hem maar eens zien!" Als zij in dezen met mij geen raad wisten zeiden zij stilletjes aan de deur tot dezulken, die naar mij kwamen kijken: "gij moet toch van zijn oom Pauw niet reppen."

Maar wat gebeurde er? Op een avond gevoelde ik zulk een verlangen naar de eenzaamheid, dat ik tot degenen die mij gedurende de nacht bewaakten, zeide, dat zij naar bed moesten gaan en het licht uit doen.

Doch zo gauw was dit niet gedaan, of het was alsof mijn oom daar voor mij kwam en afscheid van mij nam, waarover ik zo luid begon te huilen, dat zij mij hoorden en vroegen: "wat scheelt er aan? Willen wij opstaan?" Waarop ik antwoordde: "nee, lieve, zwijgt!" Daarop werd ik los gemaakt van mijn lieve oom en mij werd niet alleen getoond dat hij zou sterven, maar ook de tijd wanneer en dat ik hersteld zou worden. En dat met zoveel kracht, dat ik in tranen en liefde tot God weg smolt en nu God beloofde, Hem eeuwig voor die weldaad te zullen dienen en dat niet uit vreeze of benauwdheid, maar alles uit liefde tot Hem en Zijn dienst.

Ik kan alles, wat ik in die nacht ondervonden heb, onmogelijk uitdrukken. Ik was er niet toe bekwaam, gelijk ik nog daarvoor onbekwaam ben en ook geloof zo te zullen blijven, totdat ik in de hemel zal gekomen zijn.

Alles was liefde en blijdschap wat in mijn ziel was. Bezag ik Gods hand naar mijn lichaam, ik was daarmee zo tevreden en beter dan dat ik mijzelf de pokken had gegeven, hoewel ik van pokken rijkelijk voorzien was.

Ik was ten hoogste vergenoegd en hield mij stil onder Gods hand, dat Die het wel met mij zou maken.

Met die gemoedskalmte heb ik die nacht doorgebracht. 's Morgens kwam mijn grootvader bij mij. Zodra ik hem zag, zei ik: "komt gij om Andries en Maatje, om mijn oom af te leggen? Waarop grootvader antwoordde: "je oom is niet dood"; om mij maar niet te bedroeven, zoals hij meende. Waarop ik antwoordde: "ik weet wel beter of anders, gaat aanstonds naar huis, dit is zijn uur dat hij sterven moet, dat heb ik al van dezen nacht af geweten."

Waarop het vaderlijk hart ontroerende begon te schreien en te zeggen: "ja mijn kind, nu je oom en straks jij. "Nee grootvader, liet ik daarop volgen, ik weet voorzeker, dat ik nu niet sterven zal." Waarop grootvader weder zei: "gij zijt er slecht aan toe mijn kind." Waarbij Andries Buis nog voegde: "zijn pokken zijn allemaal ingevallen." Zijn vrouw deed er nog bij: "hij heeft de gehele nacht liggen schreien en als wij hem vroegen of wij zouden opstaan, sprak hij ons tegen dat wij maar moesten zwijgen. Ik ben niet wakker geweest of ik heb gehoord dat hij bezig was; en daarvan kon het wel zijn, dat hij slechter is."

Waaruit ik bemerkte, dat zij allen meenden, ik zou gaan sterven, waarop ik hen tegemoet voerde: "nee, van deze ziekte zal ik niet sterven." Zij daarentegen meenden dat ik mij vleide, zeiden toen vrij uit, dat zij geloofden, dat ik sterven zou; dat mijn pokken zó ingevallen waren en ik zó slecht was. "Neen", hervatte ik, "laat dat zo zijn en al was ik nog eens zo slecht, nochtans zal ik van deze ziekte niet sterven, maar ik weet met zekerheid dat ik daarvan weer zal opstaan."

Hoe ik dat wist gaf ik hen niet te kennen, want ik merkte dat zij verwonderd waren dat ik geen droefheid toonde over de dood van mijn zo zeer geliefde oom, over welke ik, toen hij nog ziek was, zo geweest had. Ik kon oprechte betuigen van geen droefheid over mijn oom meer te weten, na die nacht. Ook werd ik van die morgen af, hand over hand beter.

Zodra hij begraven was kwamen de vrienden naar mij toe en vonden mij zeer wel naar de tijd en ook zeer blijmoedig. Maar mijn blijdschap eindigde niet in God, mijn Weldoener, wie ik zo trouw beloofd had te zullen dienen. Ja, ik moet betuigen dat het mij zelfs smartte, als ik gevoelde dat mijn liefde tot God en Zijn dienst verminderde. Het was goed voor eeuwig in die liefdedienst van God te volharden, dacht ik en ik deed met David belijdenis van mijn zonden, volgens Psalm 51 en hield mij bezig met het eerste vers van die Psalm geduriglijk te zingen:

*"Ontferm U over mij, arme zondaar,
Heer' naar Uwe goedheid, niet om volprijzen.
Wil mij ditmaal Uw genade bewijzen,
En vergeeft mij mijn zonden groot en zwaar.
Was mij, o God, maak mij zuiver en klaar,
Van mijn lelijke stinkende misdaden,
Die mij, voor U onrein maken voorwaar,
Reinig mij door 't water Uwer genaden."*

Toen ik wat op kon zitten zag ik naar mijn bed om en dacht, daar heb ik zulke beloften gedaan en het gaat weer alles weg. Gelijk dan ook alles weggegaan is, uitgenomen het nadenken van die dagen. Dit werd mij dikwijls in het hart gebracht: "gij zijt gezond geworden, maar je beloften liggen nog ziek te bed."

Dit was alles wat het naliet. Want eer ik mijn krachten nog volkomen wederom had, ging ik mijn oude zondeweg weer in. Ik danste, speelde en deed alles, wat tot genoeg van het vlees strekken kon, doch met knaging van het geweten. Want mijn geweten verweet mij: "gij zijt de ergste van je makkers." Dit was waarlijk zo, ten aanzien van dansen en zingen en spelen, maar van vloeken, zweren en dronkenschap had ik een afkeer. Zelfs heb ik wel gewenst dat ik ziek mocht zijn, wanneer de tijd aankwam, waarin ik kermis moest gaan houden; en dat gedeeltelijk uit hoofde van mijn geld, wat ik op zulk een dag er doorbracht en voorts met opzicht tot de zonden, welke ik dan pleegde. Want hoe zoet ook de zonde voor mij was, terwijl ik ze bedreef, zo viel zij mij van achteren bitter.

Vervolgens nam ik voor, nadat ik de kinderziekte had doorstaan, wederom te gaan leren en belijdenis van de waarheid te doen. Want ik verbeeldde mij, wanneer ik tot lidmaat was aangenomen, ik dan wel de zonden zou achterlaten.

Dan, tot lidmaat van de Hervormde gemeente met veel lof aangenomen zijnde, liet ik vooreerst wel de grove zonden zo wat na, maar mijn hart kleefde evenwel de zonden aan. Mijn geweten zei: "nu laat je de zonden, maar om niet gecensureerd te worden", terwijl ik geen vrede kon bekomen door het laten van sommige grove zonden. Ja, mijn gedane belijdenis bezwaarde mij veeleer; wat mijn geweten gedurig verontrustte en mij herinnerde ten tijde des Avondmaals, dat Jezus die maaltijd voor ware gelovigen had ingesteld. Het geweten zei: "gij zijt geen ware gelovige, en wilt gij aan des Heeren tafel gaan? Gij mag mensen bedriegen, maar God zult gij niet kunnen bedriegen. Hij zal de gasten overzien en kan je over je onwaardig eten en drinken ogenblikkelijk straffen en zelfs met, de uiterlijke tekenen van brood en wijn in je hand naar de hel zenden." Ach! wat was ik dan somtijds ontsteld! Mijn hart beefde in mijn lichaam en die ontroering begon, zodra de predikant het Avondmaal maar van de predikstoel afgaf. Zodat ik eens tegen hen zeide, bij welke ik destijds woonde en die nu mijn schoonvader en schoonmoeder zijn: "ik ga van deze reis niet ten Avondmaal". Waarop moeder zei: "wat scheelt er aan? Gij hebt immers niets gedaan om achter te blijven? De mensen zullen denken dat het hier hapert, dat er iets tussen jou en Janna is voorgevallen, waardoor gij teruggehouden wordt." (Janna was haar dochter met welke ik, zoals het algemene zeggen is, zou trouwen). Waarop ik haar antwoordde: "laten zij zeggen wat zij willen, wij weten dat het best."

Maar mijn lieve Janna, uw moeder, overhaalde mij dan dat ik maar gaan zou. Hetgeen ik dan ook deed, doch met veel benauwdheid; een benauwdheid die mij bij bleef, alleen als er Avondmaal gehouden werd en die op de enen tijd meerder, op een anderen tijd minder in hare uitwerking was.

Het laatste middel wat ik tot mijn bekering geschikt oordeelde, was *mijn trouwdag*. Dan stap ik, - was mijn overlegging, - uit de jonkheid en zal met mijn vrouw God beter kunnen dienen.

Ik liet mij dan, waarde kinderen, met uw moeder in de huwelijksstaat bevestigen, in het jaar 1755, in het begin van mei, toen uw moeder 20 en ik nog geen 22 jaar oud was.

In plaats van mij te bekeren, geraakte ik zeer aan het kaartspelen, wat mij echter zoveel benauwdheid toebracht, dat ik somtijds niet eens naar buiten durfde te gaan om mij van de dringendste noden der natuur te ontlasten; of zulks moettende, eer ik nog aan haar vereisten voldaan had, altijd met haast en verbaasdheid de deur zo hard toesloeg, dat er alles van daverde.

Een geval wat mij zeer ontstelde moet ik hier melden. Daar uw moeder zeer tegen het kaartspelen was, gingen wij de meeste tijd naar Krijn Janse Flipse, die met mij in hetzelfde huis woonde; dat door een middelmuur gescheiden zijnde, één deur had door welke wij bij elkander konden komen, zonder verplicht te zijn om naar buiten te gaan. Als wij nu in de voornacht met ons vieren bij Krijn aan 't spelen waren, was er zulk een geweld in mijn woning, dat gij zeggen zoudt, *alles keert het onderste boven*. Wij allen hoorden dit, waarop Krijn zei: "loop naar je wijf, want zij breekt de hals." Als wij dan beiden opstonden en de deur openden, vroeg ik aan uwe moeder, die te bed lag, wat zij deed. "Niemandal", zeide zij, "wat zou ik doen?" "Hebt gij dat leven niet gehoord?" vroeg ik. "Ja", zei zij, "zoude ik dat niet gehoord hebben?" Ik vraagde haar wat het was. "Zij betuigde zulks niet te weten." Waarop ik zodanig ontroerde, dat ik met het spelen voorts ophield, want ik merkte het aan als een waarschuwing en het was alsof tot mij gezegd werd: "Dit is nu de laatste reis, dat God u waarschuwt." En het had zoveel uitwerking op mij, dat ik nooit meer met de kaart heb durven spelen. Als het dan gebeurde dat mijn makkers andermaal naar Krijn toekwamen en ik hen hoorde, ging ik de voordeur uit en als zij mij dan riepen, zei uw moeder dat ik niet thuis was.

Ondertussen kwam het Avondmaal weer aan en mijn benauwdheid werd nog veel groter dan ooit tevoren; lietgeen mij dermate perste dat ik een belofte deed, tussen God en mijn gemoed, van nooit weer zo ten Avondmaal te gaan, als ik gedaan had, wat ook vader, moeder, vrouw of predikant daarvan zeggen mochten. Want God had mij zo lang verschoond, maar nu was Zijn goedheid ten einde, wegens mijn zondig Avondmaal gaan. En nu zou Hij wraak nemen, voor de ogen van de ganse gemeente, indien ik ten Avondmaal ging.

Om dan mijn voornemens ten uitvoer te brengen, zei ik des Zaterdagmiddags tot uw moeder: "ik ga vanmiddag naar Ritthem en kom morgenavond maar thuis." Dit wilde ik doen, om maar van onder het oog der mensen te zijn. Waarop uw moeder zei: "als gij dat doen wilt, ga dan om Marten Schrijenberg, die gaat naar Middelburg, dan hebt gij zover gezelschap." "Kom, dat zal ik doen", zei ik. Hij woonde naast mijn deur. In huis komende zag ik niemand dan zijn moeder, waar ik aan vroeg, waar Marten was. "Hij is op het kamertje om zich te kleden, want hij gaat naar Middelburg" zei zij. Waarop ik antwoordde: "zeg dat hij eens roept als hij henen gaat, ik ga mee." "Ja maar", zei zij, "Marten komt vannacht niet thuis." "Dat is goed", zei ik, "ik ook niet, dan komen wij morgen weer samen naar huis." Waarop die vrouw zei: "wel buurman, gij doet mij schrikken! Weet gij dan niet dat het morgen bij ons Avondmaal is?"

Ziet daar, mijn liefste, - en op mijn hart wegende kinderen, - zolang heeft uw vader het tegen God en tegen al de kloppingen van zijn geweten uitgehouden en is totdat hij tussen de 22 en 23 jaren oud was geworden, onbekeerd gebleven.

Dit heb ik, uit liefde tot uw eeuwig welzijn geschreven en ik durf onder het oog van mijn Alwetende Maker te betuigen, dat ik, wat de zaken aangaat, u de waarheid geschreven heb, maar ten opzichte tot de woorden kan ik niet met dezelfde nauwkeurigheid spreken; schoon ik zoveel mij doenlijk geweest is en mijn geheugen toeliet, mij ook aan de woorden gebonden heb; aangezien de dingen, welke ik u nu eerst schriftelijk vermeld, bijna dertig jaren geleden zijn.

Ook heb ik in het opstellen van dit verhaal geen sierlijkheid van woorden, maar de eenvoudigheid en waarheid betracht. Een nette en beschaafde stijl kan men immers niet verwachten van een geringe landman, die een dorpse opvoeding gehad heeft. En bescheiden en billijke mensen zullen dan niet vallen over oneffenheden in mijn stijl, over sommige platte en botte uitdrukkingen, wanneer zij beseffen dat ik de waarheid van het gebeurde met alle getrouwigheid, schoon plat en eenvoudig, nochtans verstaanbaar genoeg voor landzaten en bijzonderlijk voor mijne kinderen, om hen te stichten, heb terneer gesteld.

Om nu mijn verhaal voort te zetten, keer ik weder tot de vraag van mijn buurvrouw, of ik wel wist, dat het morgen bij ons Avondmaal was. Waarop ik zei: "ja, dat weet ik wel, *maar voor mij niet.*"

Toen was het de tijd der minne voor mijn ziel. O, mijne lieve kinderen, mocht gij het eens verstaan, eer gij naar de eeuwigheid gaat, hetgeen ik nu ga schrijven. Zó als ik zeide, "voor mij niet", opende God mijn blinde zielsogen. Van achteren leerde ik, wat het te zeggen was, zo een zalig en goeddoend God te missen. Dit was nu de eerste maal in mijn leven, dat ik God in Zijn recht leerde kennen.

Ach, wat viel mijn ziel toen in ootmoed voor God neer. Toen zag ik eerst met licht, dat ik geen Avondmaal kon houden, daar ik geen betrekking op God had en ook geen betrekking op de goederen die daar betekend en verzegeld worden, hebben kon. Wat zwom ik toen in tranen weg, daar ik zulk een liefhebbend God miste en meende Hem voor eeuwig te zullen missen. Dit was voor mij niet om te dragen. Wat was mijn ziel toen in banden! Banden die beter bij ondervinding gekend, dan door woorden kunnen uitgedrukt worden.

Bij dezen kwam nog dat ik voor God en mensen gezworen had, om niet slechts door het gehoor des Woords in Gods huis, maar ook door het gebruik van het Heilig Avondmaal, de kerkelijke gemeenschap te oefenen. Doch zonder het ware bruiloftskleed ten Avondmaal te gaan, vermocht ik niet. Weshalve ik rondom beknelde was, niet wetende welke zijde ik te kiezen had.

Wat was er toen een roepen en bidden in mijn ziel tot God om die twijfeling weg te nemen en mij te leren wat ik doen moest. Het was met Paulus: "Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal? Eigen wil en zin heb ik in die tijd (in een goeden zin gevat) voor eeuwig verloren. Ik zat toen als een gebodene. Ik dacht niet eens om mijn reis naar Ritthem, maar om geheel wat anders. Want u alles te schrijven, mijn lieve kinderen, wat ik op die avond en in die nacht ondervonden heb, is mij niet mogelijk. Mijn grootste zwarigheid was of ik al of niet ten Avondmaal gaan zou.

Het was reeds tussen acht en negen uur, eer mij getoond werd dat ik met achterblijven niet beter zou worden. Dat al mijn zonden, welk ik gedaan had, gedaan bleven en dat ik er nog wel bij zou doen. Doch, hetgeen mij wel het meest vervrijmoedigde was, dat de vreze des doods werd weggenomen en dat de woorden

van Esther met vele vrijmoedigheid op mijn hart kwamen: *Wanneer ik dan omkome, zo kome ik om.*

Dus ben ik ten Avondmaal gegaan, doch onder een gezicht van zonden en zelfonwaardigheid; op een wijze, dat ik niet kon verbergen de tranen die van mijn wangen biggelden.

Toen hoorde ik als het ware voor de eerste keer met toepassing op mijzelf prediken. Het was alsof de predikant mij van binnen kon bezien. Toen was 't lezen, bidden, kerkgaan, het bezoeken van vromen, om met hen over mijn ongelukkige en van God vervreemde toestand te spreken. Toen kon ik bij mijn vorig gezelschap geen verkwikking meer vinden, maar het gezelschap der Godvruchtigen behaagde mij meer dan de bijeenkomsten van mijn naaste bloedverwanten. Toen was het met David, Psalm 119:63: *"Ik ben een gezel van allen die U vrezen, en van hen die Uwe bevelen onderhouden"*. Met dat volk, dat van een blinde wereldling zo gehaat en gesmaad wordt, wilde ik zinken en drijven.

O, mijn kinderen! Hoe lief ik u heb, lastert en smaadt dat volk niet, dat zo afgezonderd leeft; want dat zijn de kurken waarop een zondig land en volk nog drijft; zij zijn Gods oogappels, *want die henlieden aanraakt, die raakt Zijn oogappel aan*, Zach 2: 8b.

O, wat was dat volk, dat God kent en dient, toen heerlijk en dierbaar in mijn ogen. Ja, een bedelaar met genade in zijn ziel was bij mij veel rijker en heerlijker dan een onbekeerde koning op zijn troon.

Wat was er toen een droefheid naar God in mijn ziel! 2 Kor. 7:10. Een droefheid welke met liefde gepaard ging en welke ik tegen duizenden werelden niet zou hebben willen verruilen. Want in mijn grootste droefheid genoot ik meer blijdschap in mijn hart dan ik ooit van mijn leven genoten had.

Des avonds als ik naar bed ging, was ik bekommerd dat het weer door mijn slapen zou overgaan en des morgens als ik maar ontwaakte, was ik met God bezig. Dan was het, nu zult gij het op dezen dag verpraten. Dus ik was zeer benauwd dat alles weer zou overgaan en 'dat ik dan nog erger zou worden dan ik van mijn leven geweest was', werd mij van binnen aangezegd. Als ik eens overdenk het kinderwerk van die eerste tijd, dan moet ik uitroepen: "O God, wat zijt Gij wijs en goed in die wegen, welke Gij houdt om zondaars tot U te brengen." Het dienstwaardige dat ik toen in God zag, kan ik nooit zoals het behoort uitbrengen. Dan was het eens: "O God, laat ik U toch dienen, al was er geen hemel tot loon, noch hel tot straf. Ik kan U niet missen, al moest ik eeuwig verloren gaan, gelijk ik moet; laat ik U toch dienen, zolang ik hier nog ben. En als ik in de verdoemenis Uw rechtvaardige toorn ondervind, geef mij dan die genade dat ik U niet laster, maar dat ik U mag verheerlijken, wegens de rechtvaardige straf, welke ik dan zal ondervinden." Dan zou ik het, zo ik toen dacht, daar nog kunnen harden, want ik meende klaar te zien, dat niemand rechtvaardiger kon verloren gaan dan ik.

Maar helaas, dat voorrecht van God te mogen dienen, zou mij nooit mogen gebeuren, want ik had te lang en te groot gezondigd. Had ik die en die zonde niet gedaan, dan zou er nog wel mogelijkheid zijn, maar nu niet. Zodat ik wel eens met Job en Jeremia mijn geboortedag vervloekte en zei: *"waarom ben ik niet gestorven van de baarmoeder af, en heb de geest gegeven als ik uit de buik voortkwam?"* Job 3:11. *En waarom hebt Gij mij uit de baarmoeder voortgebracht? Och dat ik de geest gegeven had, en geen oog mij gezien had*, Job 10:18, Jer. 20:17, 18. Daar kwam nog wel eens

bij: 'och, dat ik een beest was, want die zijn gelukkiger dan ik, die een onsterfelijke ziel te verliezen heb.'

Doch aan de anderen kant moet ik ook betuigen zalige tijden genoten te hebben, waarin God met zielverruimende weldadigheden mij voorkwam, waardoor alle kommer, alle beklemndheid en knellende banden op het onverwachtst verdwenen, waardoor ik veel vrucht trok uit het prediken en lezen van Gods Woord en van praktikale boeken. Vooral was Brakel's *Redelijke Godsdienst* mij tot grote bemoediging. Ik vergeleek de kentekenen, welke daarin van een veranderd hart worden opgegeven, zeer nauwkeurig met mijn toestand. Als dat genade is, hetgeen daar voor genade gehouden wordt, dan bezit ik ware genade. Maar dat duurde zo lang als die gestalte duurde; want naar dat ik gesteld was, werkte ook mijn hoop.

De grootste zegen welke ik genoten heb in mijn eersten weg was dat ik veel inzicht kreeg in Gods goedheid over mij, vanaf dat ik geboren ben tot op dit ogenblik toe. Hoe menigmaal Hij mij voor onheilen bewaard, in mijn voornemens gestuit en van mijn zonden zo nadrukkelijk gewaarschuwd had, dat ik vaak met mijzelf geen raad wist, maar moest uitroepen: "O God, hoe hebt Gij een snood monster als ik ben, zo lang kunnen dragen." Het maakte mij zo klein als een worm en zo beschaamd dat ik de hemel niet durfde te aanschouwen, noch vrijelijk in de lucht mijn adem halen, maar moest mijn ogen ter aarde slaan en belijden mijn onwaardigheid, om het minste genot van het aardse schepsel te hebben.

Was het tijd om aan tafel te gaan en zag ik mijn boterham voor mij liggen, dan schrapte ik de boter daarvan af, als oordelende mijzelf onwaardig om het droge brood te eten. Dit geschiedde niet, lieve kinderen, om mijzelf daardoor aangenamer voor God te maken, maar het kwam in die tijd voort uit een begrip van mijn onwaardigheid.

Doch van achteren heb ik leren kennen dat mijn verkwikkelijke tijden, welke ik genoot, mij niet brachten waar ik wezen moest. Want ik meende dat ik heiliger zou worden, dat ik dat en dat niet meer zou doen, en dat er dan misschien voor mij nog hoop wezen zou.

Al dat zoete en aangename verloor ik. In plaats van heiliger te worden, werd ik zondiger; in plaats van teerder en kleiner te worden, werd ik veel harder en ongevoeliger, zodat ik met mijzelf bedrogen was. Ik kon zo niet meer met tranen voor God bidden, noch mijn zonden belijden als voorheen; ook had ik in mijn kerkgaan en lezen van Gods Woord, alsmede in het verkeer met vromen, die gewonen zegen zo niet meer. Ik begon dus mijn tranen en gestalten allengskens kwijt te raken; dingen die mij anders zo aangenaam waren, en zoveel hoop van behoudenis verschaft hadden. Derhalve kwam mijn ziel in veel meer banden dan tevoren en mijn hoop begon te wankelen.

Toen raakte mijn ziel in sterker beroerten en benauwdheden, dan welke ik voor dezen ondervonden had. Toen leerde ik God in Zijn deugden en volmaaktheden meer en meer kennen. Toen begon ik klaarder te zien, dat het reine Opperwezen zo volmaakt rechtvaardig en heilig was, Die de minste zonde niet ongestraft kan laten. Toen begon ik anders te werken dan tevoren. Ik had voorheen maar enkel gewerkt om genade naar mezelf toe, zonder naar God te zien, of zulks voor Hem *betamelijk* was. Nu moest ik gaan overwegen hoe zulk een heilig en *rechtvaardig God*, de God van een zondaar die zó diep rampzalig was als ik, zou kunnen worden. Dit kon ik in die eerste tijd niet zien en begon hoe langer hoe meer te vrezen, dat ik nooit zalig zou worden. Maar God te kennen, te dienen en te vrezen, bleef altijd op de bodem der

ziel, zodat ik wel eens zei: "O God! Als het niet wezen kan dat ik in de hemel zal komen, laat mij slechts toe van buiten aan de poorten des hemels Uw eer te horen uitgalmen, want dat zou mij nog tot blijdschap zijn."

Maar om voort te gaan, mijn kinderen en alles te schrijven, zou van te grote omvang worden en u somtijds verdrietig vallen. Het gebeurde eens op zekere tijd dat ik dermate bij Gods volmaaktheid en waardigheid bepaald werd, dat ik mijzelf gans in Hem verloor. Ik wilde noch behouden, noch gezaligd wezen, dan overeenkomstig Zijn eer. Zodat ik met zekere dichter volmondig zeggen kon:

*Ik zeg en meen het, Gij doet wel,
Schoon Gij mij wierpet in de hel;
Het is wel hard, maar 't is rechtvaardig;
Ik ben schand', Gij ere waardig.
Zijt Gij met mijn doem gediend?
Zoek Uw eer! ik heb 't verdiend.*

Denkt toch niet dat dit te hard is uitgedrukt, lieve kinderen. Neen! Als wij God in Zijn Goddelijk licht leren kennen en Gods heerlijkheid tegen onze zaligheid wordt gesteld, dan zou de ziel veel liever haar eigen zaligheid dan Gods heerlijkheid verloochenen. Begrijpt dit ook zo niet, alsof het een onverschilligheid was. Neen. De ziel heeft geen zaligheid dan in Gods eer en als God niet wordt verheerlijkt, kan ook de ziel noch zalig zijn, noch zalig worden; bij gevolg zijn het zalige tijden daar te mogen staan.

Maar onze duistere tijden leveren veel beknibbelaars uit van die gemelde bevindingen, welke de vromen maar alleen verstaan; want ik geloof dat men genade zou kunnen hebben, zonder dat alles zo onderscheidenlijk te kennen. Doch hier reeds genoeg van tot mijn hoofd oogmerk.

Het is ook op zekeren tijd geschied dat God mij met een sterk gevoel in 't hart bracht, dat al ware het dat ik maar één zonde in mijn leven gedaan had en dat ik die zonde beweedde, betreurde en daarover verzoening gezocht had, en al ware het dat ik die zonde van mijn wieg af aan tot aan het graf toe beleden had, dat ik desnietteenstaande eeuwig zou moeten verloren gaan. Daar het *belijden* van zonden geen *vergeving* van zonden is. Ja, daar kwam bovendien nog bij, al had ik geen dadelijke zonde, dat ik nochtans in Adam voor God verdoemelijk was, alsof ik zelf, met mijn eigen hand die verboden vrucht genomen en met mijn mond gegeten had. Ach, wat was dat een slag voor mijne ziel! Nu was al mijn hoop afgesneden, alle blijde uitzicht scheen uit mijn ogen verdwenen. Het *scheen*, gelijk ik zeide, echter *was het niet buiten hope*, want ik was wel dood krank, maar nog niet dood. Nog één slag moest ik hebben, zou ik het God gewonnen geven.

Tot dat einde kwam God, om zo te spreken, met mij in een mondgesprek, mij vragende: "komt, laat Mij eens één traan, Ik zal u in de hemel nemen. Waarop ik zeide, "ik kan niet, ik moet dan nog verloren gaan." Zo hard en toegemuurd was ik toen, dat ik geen één traan kon storten. 'Laat maar eens één zucht', werd mij gezegd 'en gij zult zalig worden'. Want een zucht is minder dan een traan, wanneer die worden veroorzaakt door het zuchten der ziel. 'Ach, ik kan niet. Ik moet toch verloren gaan'. Toen was het met mij gedaan, om in de wet mijn leven te vinden.

Maar toen kwam er een erger list van mij te voorschijn, want *ik ging met het Evangelie op een wettische wijze aan het werken* in dezer voege: 'God roept zondaars, ik ben een zondaar, dus roept Hij mij'. alsof de oorzaak der roeping in de zonden was. Waarop mij getoond werd dat alle mensen zondaars waren en dat dit geen reden of grond van mijn hoop kon zijn. 'Ja maar', was mijn antwoord, 'ik zie mijn zonden, maar velen zien die niet'. Alsof het gezicht van mijn zonden mij een recht op Gods vrije en onafhankelijke genade gaf. Toen kreeg ik klaar te zien, dat Judas, Saul, Kaïn en meer anderen, gevoel van hun zonden hadden. *Ezau vond zelfs geen plaats des berouws, hoewel hij dezelve met tranen zocht*, Hebr. 12:17; zodat Ezau meer had dan ik.

Het was nu voor eeuwig met mij gedaan en alle grond ontzonk mij. Doch toen viel ik eerst voor God. Wat was het mij toen bang van alle kanten, o mijn lieve kinderen. Toen moest ik uitroepen, dat er voor mij zo min hope als voor de duivels was. Want in de weg van vrije genade, wat het geestelijke aangaat, was ik zo blind als een heiden. Zoals ik toen was kon ik het niet langer houden. De vijand zeide, 'maak je maar van kant, zo kunt gij het niet houden'. Ik zat in de hoek van de haard en wilde heen gaan naar mijn schuur. Toen ik opstond kwamen mij die woorden op het hart, Ezech. 36:31: *"Dan zult gij gedenken aan uwe boze wegen en uwe handelingen die niet goed waren, en gij zult een walging van uzelfen hebben over uwe ongerechtigheden en over uwe gruwelen"*. Dat deed mij ook uitroepen: *"ik heb een walging van mijzelfen."* Daarna kwam ik in de voorkamer en deze woorden kwamen met veel kracht op mijn hart, Jes. 57:16: *"Want Ik zal niet eeuwiglijk twisten, en Ik zal niet geduriglijk verbolgen zijn; want de Geest zou van voor Mijn aangezicht overstelpt worden, en de zielen die Ik gemaakt heb"*. Dit ontroerde mij buitengewoon, zodat er van het hoofd tot de voeten toe een koude door mijn leden ging. Ik verstond het toen niet, maar heb het naderhand leren verstaan.

Wanneer ik nu mijn deur opende om naar mijn schuur te gaan, was dit met het doel, gelijk ik niet beter weet, een einde aan mijn leven te maken, indien het God niet beliefdde, om mij voor te komen. Want zó bang was het mij toen, dat ik nauwelijks wist wat ik deed. Zodra ik de deur open deed, was mijn lieve buurman Pieter Schreijenberg daar, die mij zei: "wel buurman, hoe gaat het met je?" Waarop ik antwoordde: "hoe zou het gaan, ik heb nog altijd moed gehad, maar nu niet meer." Daarna ging ik van mijn buurman weg, want ik kon 't daar niet houden, te meer daar hij gezegd had: "dat is goed, zo moet het komen."

Zodra ik aan mijn hek kwam om daardoor naar de hof te gaan en mijn hand uitstak om het kleine hekje open te doen, werd mij de Heere Jezus voor de eerste maal in mijn leven kenbaar in Zijn eigen licht; *want ik zag Hem in een gezicht als hangende aan het kruis*, met zoveel Goddelijk licht, dat ik in tranen wegsmolte en uitroepen mocht: "O God, nu zie ik een weg, langs welchen Gij worden kunt en ook worden wilt, ja dadelijk wordt de God van zondaren." Ja, ik hoorde Hem roepen: *"Tetelestai,"* dat wil zeggen, gelijk mij een predikant later onderrichtte: **het is volbracht**. *En Zijn hoofd buigende zag ik Hem sterven voor Zijn volk.*" Joh. 19:30. [tetelestai is het Griekse woord voor: 'Het is volbracht'.]

Dit gezicht verblijdde mij zo buitengewoon, dat ik nooit in staat geweest ben om het uit te spreken en het gaf mij zoveel hoop dat mijn wanhoop verdween en ik met vernieuwde moed weer aan het werk geraakte. Want God toonde mij duidelijk dat ik

Hem, tot dit ogenblik toe, door mijn bidden en tranen had willen bewegen, maar dat ik niets dan Jezus moest hebben, Die ik nu klaarlijk had leren kennen in Zijn noodzakelijkheid, dierbaarheid en volheid, waarvan ik tevoren niets wist, dan slechts de letterklanken. Van Zijn gewilligheid om mij te zaligen zag ik niets, want ik meende, wanneer Jezus zo gewillig was als ik, dat dan de zaak verricht was. Maar nee. Zulk een monster als ik was zou Jezus niet willen hebben. Had ik die en die zonde niet gedaan dan zou Hij mij nog wel willen helpen, maar nu niet. Zo heb ik door mijn blindheid, lieve kinderen, moeten tobben. Want gelijk ik God als Richter had willen bewegen, zo wilde ik nu ook Jezus als Borg gaan bewegen. O, dat roepen en bidden, dat Jezus Zich mijner wilde ontfermen, kan ik niet uitdrukken. God was en bleef Eiser en Richter over mijn diep ellendige en zondige ziel. Al mijn geroep was: "O God! vergeef mijne zonden; niet om mijn bidden, noch om mijn tranen, niet daar ik een zondaar ben, noch daar ik mijn zonden zie en gevoel." Deze dingen waren, gelijk ik reeds gemeld heb, voorheen mijne gronden geweest, "maar doe het toch om Jezus' wil." Daarop werd mij van binnen geantwoord: "wat raakt u Jezus? Hij is maar alleen voor Zijn volk."

Ja ik moet betuigen dat zelfs grievende banden, nadat ik Jezus had leren kennen, mij nu en dan geweldig knelden. Dikwijls ontstonden in mijn hart lasterlijke gedachten van God, ja wel eens een ontkenning van Zijn aanwezigheid. En dan zeide de vijand van mijn zaligheid, dat ik God verloochend had en dat voor dezulken geen genade was. Wat maakte mij dat beklemd. En dat mocht ik tegen niemand zeggen. Want wisten de vromen dat ik zulk een monster was, dan zouden ze mij niet in hun huis willen ontvangen. Nu beliefdde het God, toen dit enige tijd geduurd had, mij daarvan te verlossen, door het horen lezen van het *Innige Christendom* door Schortinghuis uitgegeven. En wel in de samenspraak van *kleingeloof* en *begenadigde*, over zonden van gemelde aard. Een lezing die met buitgewone zegen gepaard ging en mij onder de indrukken Gods blijde deed zijn. Mijn blijdschap duurde niet lang, want ene zonde kwam mij onder het oog met die verzwarende omstandigheid, dat zij te groot was en dat om die reden Jezus mij niet zou willen helpen; daar lag alles weer omver.

Zo heb ik moeten tobben, door gebrek aan licht. Van Jezus' gewilligheid en zondaars-liefde, die de arme en in zichzelf verdoemelijke zondaar op het allervriendelijkst nodigt: "*Wendt u naar Mij toe en wordt behouden*", Jes. 45: 22, wist ik niets dan van horen zeggen en van 't lezen. Leert hieruit mijn lieve kinderen, dat het niet genoeg is dat men weet dat men Jezus hebben moet, maar dat men ook door Goddelijk licht moet leren verstaan dat Jezus óns hebben wil, om getroost te leven en te sterven. Hier bedriegt menig mens zichzelf, die een Jezus aanneemt - zo hij meent, - daar hij ziet dat hij een zondaar is en dat Jezus zondaren roept en dus ook hem, die een zondaar is, tot Zich roept. Zo redeneert hij met zijn verstand. Maar zo zijn werk uit God is, kan hij zich met redeneren niet helpen, maar God moet iets aan hem, doen, hetgeen ook God aan mij, een blinde en rampzalige zoals ik was en nog ben, in mijzelf aangemerkt; uit vrije ontferming, om Zijns Zoons wil gedaan heeft.

Want na al mijn tobben, toen mij hemel en aarde te nauw werd, gebeurde het dat ik in mijn huis komende, tot uw moeder zei: "mijn liefste, nu moet ik weten of ik genade heb of niet, anders moet ik sterven." Toen ik dat zei, boog ik mijn knieën voor de God van hemel en van aarde, in een allerdiepste verlegenheid. Maar o wonder van vrije genade en eeuwige liefde Gods! Eer ik nog een woord tot God sprak, sprak die lieve Zone Gods tot mij en zei: "*Die tot Mij komt, zal Ik geenszins*

uitwerpen", Joh. 6:37. Dit ging met zoveel kracht vergezeld, dat ik als wegsmolte in tranen van liefde tot mijn lieve Jezus. O mijn teer geliefde kinderen! Hier moet ik gaan schrijven wat noch door pen, noch door mond kan beschreven, noch uitgesproken worden, zoals het bij bevinding van Gods volk gekend wordt. Want Hij zwoer mij toen als het ware, dat Hij mij ook wilde. Ik zag dat Hij mij met armen van liefde als omarmde. Ik zag dat alles, wat Hij voor mij gedaan had, van de kribbe af tot aan het kruis toe, gewillige liefde was en dat voor mij, voor een monster van zonden. O, dat deed mijn ziel en lichaam uitschreeuwen: *"voor zo een als ik ben?"* "Ja" zei mijn lieve Jezus: *"voor u heb Ik kroon en troon willen verlaten; voor u heb Ik alle hoon en smaad willen verdragen; voor u heb Ik willen sterven."* Ja Hij toonde mij, dat Hij voor mij had uitgeroepen: *"Het is volbracht!"* Hoe dat ik mijzelf aan Hem op dat ogenblik verbond en overgaf, voor tijd en eeuwigheid, kan ik nooit zeggen. Dit alleen kan ik er van zeggen, dat het was gewillig en ten uiterste vrijwillig, geheel en al met ziel en lichaam voor de tijd en voor de eeuwigheid.

Maar mijn lieve Jezus liet mij nog niet los, maar stelde mij voor de Vader en zei *wat Hij als mijn Borg voor mij gedaan en geleden had, dat de Vader óók mij aannam*, alsof ik zelf in eigen persoon alles gedaan had wat tot zalig worden nodig was. Zodat de Vader mij toonde, hoe heilig en hoe rein ik nu was in mijn Borg, ja zo rein, alsof ik nooit zonde gekend noch gedaan had. Daarvan nu liet de Vader de bliken aan mijn ziele ondervinden. Dat richterlijke Gods nam Hij weg en toonde mij Zijn Vaderlijke liefde. Ja, Hij toonde zijn Goddelijk genoeg, dat ik die Weg van vrije genade, nu door genade kwam te omhelzen, welken Hij voor de tijden der eeuwen had uitgedacht. Ja, Hij toonde mij, *dat Hij mij liefhad met een eeuwige liefde en daarom getrokken had met goedertierenheid*; Jer. 31:3.

De Heilige Geest insgelijks, zowel als de Vader en de Zoon, toonde hoe Hij mij had opgezocht en overtuigd van zonden en van mijn leven buiten God en Zijn gemeenschap. Ja, hoe Hij mij tot Jezus bracht en Zijn werk, als Geest, aan mij volbracht had. En dat alles uit vrijmachtige liefde, zodat mijn ziel wegzwom in een zalig *Drieëinig God*. Wat zal ik, arme worm, hiervan zeggen. Ik weet geen woorden, om daardoor de zaken naar waarde te beschrijven. O mijn lieve kinderen, dat God het u eens beliefd te leren, eer gij naar de eeuwigheid gaat, anders zult gij het nooit verstaan. Alles was liefde, zowel aan Gods zijde als aan mijn zijde.

Om er nog iets van te zeggen: de Vader als de eerste in de aanbiddelijke Drieëenheid, liet Zijn liefde zó aan mijn ziel uit, dat ik als bezweek en tot uw moeder, die met mij op haar knieën lag, moest uitschreeuwen en zeggen: "mijn liefste, ik ga naar de hemel. God spreekt mij vrij van al mijn zonden. Nooit is er zóeen naar de hemel gegaan en ik ga er evenwel naar toe." Daarop toonde mij de Zoon Zijn liefde weer in het bijzonder op die wijze, als ik reeds gemeld heb, en dan de Heilige Geest in het bijzonder, wat mij als in aanbidding en verwondering wegrukte. Want nooit had ik de *Drieëenheid* zo als toen geloofd.

Daarop werd aan mij getoond (och, kon ik het uitdrukken) een *Goddelijke blijdschap of Goddelijk genoeg, onder de drie Goddelijke Personen over mijn zaligheid*. Maar toen kon ik het niet meer uithouden en verloor mijn verstandelijke vermogens. Weer tot mijzelf komende, was het alles liefde, wat ik gevoelde, zowel tot God als tot Zijn schepsel, zowel redeloze, levenloze, als redelijke schepsels. In die liefde ben ik enige tijd gebleven, maar hoe lang kan ik niet bepalen.

Het waren maar enige dagen, toen mij gevraagd werd: "wel, wat is dat geweest, waarover gij zulk een uitgelaten blijdschap getoond hebt?" "Ik heb", zei ik, "mijzelf voor eeuwig aan God verbonden." "Maar zo gij uzelf eens bedrogen had? Een eeuwigheid hangt er vanaf." Daar verloor ik mijn licht van die bijzondere toe-eigening waardoor ik weer in veel kommer geraakte, want de gewilligheid van Jezus om mij te zaligen, verloor ik uit het geloofsoog, maar Zijn noodzakelijkheid en algenoegzaamheid om mij te zaligen, bleef ik met veel licht geloven.

Dit kon mijn bekommerd gemoed niet stillen. Wat geraakte ik toen weer in banden. Ik kon mijn zonden in zulke mate niet gevoelen als voorheen. Dat richterlijke Gods over mijne zonden gevoelde ik zo niet en daarom werd ik hoe langer hoe benauwder, of ik mijzelf ook bedrogen had. Die onrust hield aan totdat het God behaagde mij met Zijn licht en levenskracht weer voor te komen en mijn lieve Jezus Zichzelf weer aan mij kwam te openbaren in Zijn gewilligheid, om zulk een ellendeling als ik was, te zaligen. Zodat ik mij weer opnieuw aan Hem overgaf; en dat met meer bedaardheid en verstandige opmerking voor mijzelf, als voorheen.

En van die tijd af tot nu toe heeft het God naar Zijn vrijmachtige genade behaagd, mij in de geloofsweg te bewaren en voort te leiden. Dan eens in 't licht en dan eens in 't donker, gelijk de Heere gewoon is in de woestijn van deze wereld Zijn kudde om te voeren.

Hiermede breek ik af. Alles te vermelden wat de Heere uit vrije genade aan mij gedaan heeft, zou een brief in een boekdeel veranderen.

De Vader der lichten, van wie alle goede gaven en volmaakte giften nederdalen, zegene, lieve kinderen, deze mijne letters tot uw bekering. Hij heilige u in de waarheid, want Zijn Woord is de Waarheid.

Ik blijf met de beste wensen,

Lieve kinderen,

Uw liefhebbende vader,

CORNELIS DE KORTE.